

កត្តាមិនមែន

សុខ

ចាតាចារ្យ រដ្ឋ សាគរិក

กล้วยไม้ประเภทแวนด้า

โดย

ระพี สาคริก

นายกสมาคมกล้วยไม้แห่งประเทศไทย

สมาชิกกิตติมศักดิ์สมาคมกล้วยไม้ออสเตรเลีย

สมาชิกในคณะกรรมการพิจารณาการตั้งชื่อและจดทะเบียนกล้วยไม้สากล

ได้รับแต่งตั้งจากที่ประชุมกล้วยไม้ของโลกครั้งที่ ๔ ณ นครสิงคโปร์ เมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๐๐

Executive Committee; International Orchid Commission on Classification, Nomenclature and Registration Elected by Fourth World Orchid Conference, October 1963

อาจารย์ในแผนกวิชาพืชกรรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สมาชิกกิตติมศักดิ์และกรรมการที่ปรึกษาสมาคมกล้วยไม้เชียงใหม่

อาจารย์ที่ปรึกษาสถิติวิชัยการเกษตร สำนักศึกษาสถิติศาสตร์

สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ

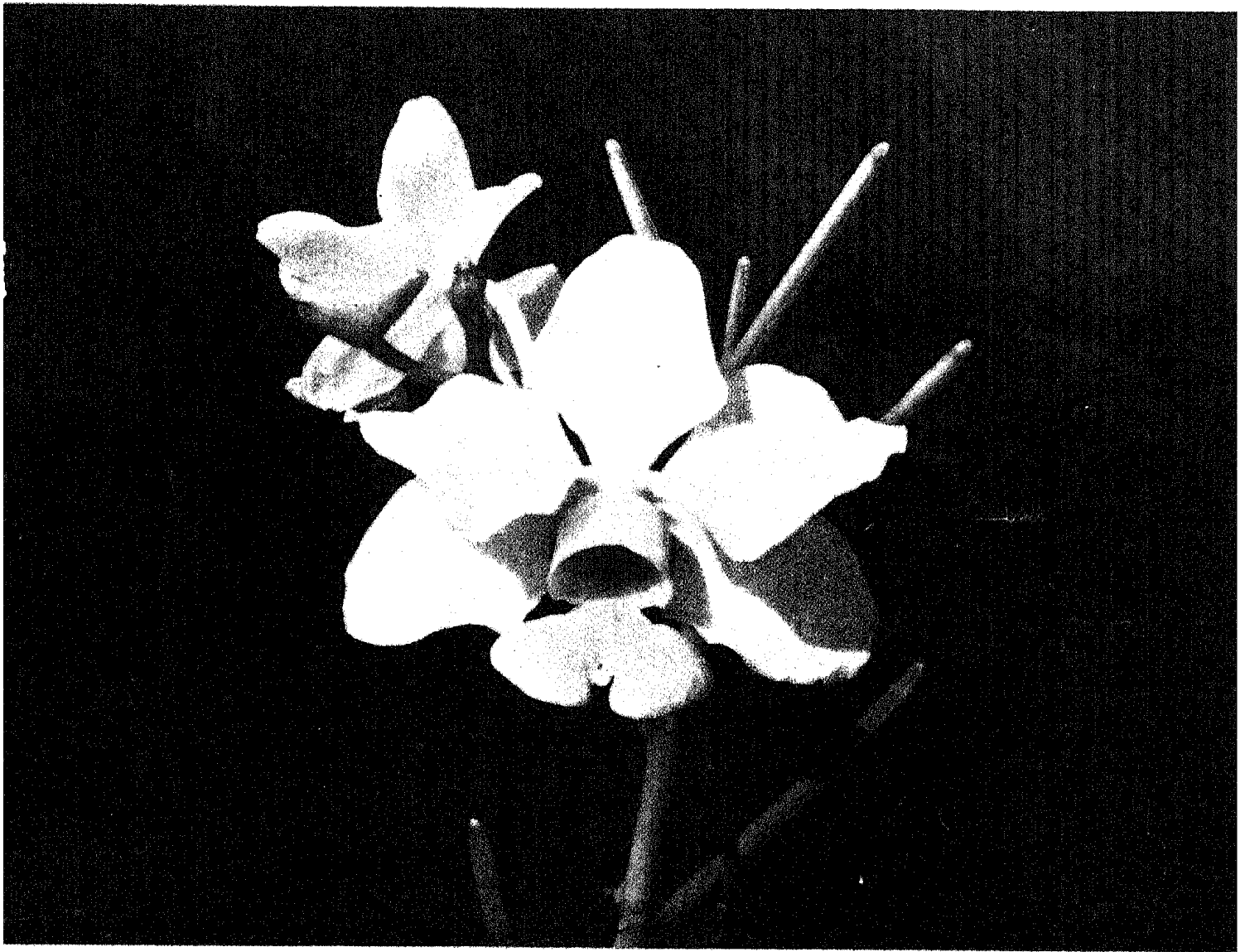
กล้วยไม้สกุลแวนด้า

VANDA

ในบรรดากล้วยไม้สกุลที่มีความงามเด่นต่าง ๆ กล้วยไม้สกุลแวนด้า (Vanda) ก็เป็นสกุลหนึ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากล้วยไม้สกุลหวายหรือคัทลียา เนื่องจากมีลักษณะดีเด่นหลายประการเพราะส่วนมากสามารถเลี้ยงให้เจริญงอกงามได้อย่างแพร่หลายโดยไม่เลือกทำเลและดินฟ้าอากาศเท่าใดนัก นอกจากนั้นความสวยงามของดอกจากขนาดดอกที่ใหญ่ สีสดและหายาก ดอกบานทน ช่อดอกมีก้านแข็งตั้ง ช่อยาว และรูปทรงสวยได้สัดส่วน จึงได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางจากทุกประเทศที่มีการเลี้ยงกล้วยไม้ ประชาชนคนไทยเราแต่ก่อน ๆ มาเมื่อกล่าวถึง “แวนด้า” ก็มักจะรู้จักกันดีแต่เพียง “แวนด้าโจคิม” (Vanda Miss Agnes

Joaquim) ซึ่งเรานิยมปลูกติดกับหลักเป็นแปลง ๆ ออกดอกสพรั่งตามขอบสนามหน้าบ้าน
เท่านั้นเอง ดังนั้นเมื่อพูดถึง “ดอกแวนด้า” ก็เป็นที่เข้าใจกันวาคือ ดอกแวนด้าโจคิม แต่
ในปัจจุบันคนไทยนิยมเล่นกล้วยไม้กันมากขึ้น นอกจากวงการกล้วยไม้จะขยายตัวออกไปอย่าง
กว้างขวางแล้ว นักเล่นกล้วยไม้ก็ควรจะได้มีความรู้พื้นฐานอย่างขึ้นเพื่อจะได้ช่วยกันนำวงกล้วยไม้
ของไทยก้าวหน้าต่อไป และเหตุผลอีกประการหนึ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ ป่าเมืองไทยเราเองที่เป็น
แหล่งกำเนิดแวนด้าดี ๆ หลายชนิดซึ่งทั่วโลกต้องการ ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่าของดีอยู่ในกำมือเรา
แต่เราไม่รู้จักกันเองต่างหาก เช่นแวนด้าใบร่องลูกผสมรุ่นใหม่ ๆ ที่เราส่งเข้ามาจากต่างประเทศ
ต้นดี ๆ ราคาสูงตั้งหมื่นกว่าบาท และนิยมกันมากก็มีเลือด *V. teres* ไม้ที่บ้านเราเอง แวนด้า
ใบแบนลูกผสมที่สวยงามอยู่ในปัจจุบันก็คือพวกสีน้ำเงินหรือสีฟ้าเย็นตา ซึ่งเอาสีของ “ฟ้ามุ่ย”
(*V. coerulea*) บ้านเรากันนั้นแหละ ดังนั้นจึงเห็นสมควรที่เราจะได้รู้จักและรับความรู้ทาง
วิชาการกล้วยไม้ไว้ช่วยกันปรับปรุงของในบ้านเราให้เป็นประโยชน์แก่พวกเราจะได้ดีกว่าปล่อยให้
ต่างประเทศขนเอาไปทำประโยชน์ และมีหน้าขายยังส่งมาขายเอาเงินเราเสียอีกด้วย

แหล่งกำเนิดของกล้วยไม้สกุลแวนด้ามีอาณาบริเวณปกคลุมอยู่ในระหว่างแถบอากาศร้อน
และมีความชุ่มชื้นสูง (Tropical zone) เช่น ประเทศไทย มะลายู อินเดีย ชีลอน ฟิลิปปิน
ชะวา และหมู่เกาะนิวกินี จึงสามารถกล่าวได้ว่าเป็นกล้วยไม้สกุลที่ชอบอากาศอบอุ่นและชุ่มชื้น
แหล่งที่แวนด้าขึ้นอยู่ก็เป็นแหล่งที่มีระดับความสูงต่าง ๆ กัน บางชนิดก็ขึ้นอยู่บนภูเขาสูง และ
บางชนิดที่ขึ้นอยู่ตามริมฝั่งทะเลใกล้ ๆ ระดับน้ำทะเลก็มี การเจริญเติบโตรูปร่างพื้นฐานของแต่ละ
ชนิดก็แตกต่างกันไปมากบ้างน้อยบ้าง บ้างก็เตี้ยหรือสั้น บ้างก็มีทรงสูง บางชนิดยาวจากพื้นดินขึ้น
ไปถึงยอดไม้สูง ๆ ก็มี แต่อย่างไรก็ตามการเจริญเติบโต และรูปร่างก็มีหลักใหญ่อันเดียวกัน
คือเป็นแบบ monopodial มีการเจริญเติบโตขึ้นทางส่วนบนเรื่อย ๆ ไป ช่อดอกออกตอนข้าง
ของลำต้นตามข้อสลับกับใบ และในบางชนิดซึ่งใบซ้อนถี่ ทำให้เราแลเห็นคล้ายกับช่อดอกแทง
ออกมาจากช่องกาบใบซึ่งความจริง กาบใบ ของใบ ที่รองก้านดอกอยู่นั้นก็ติดอยู่กับข้อของลำต้น
ต่ำจากโคน ก้านดอก ลงไปโดยปกติแล้วจะไม่มีการออกดอกที่ปลายยอดเลย แต่ส่วนปลายยอด
เป็นส่วนที่มีการเจริญสร้างใบอ่อน และยอดอ่อนของลำต้นเจริญออกเรื่อย ๆ เราเรียกส่วนยอดที่มี
การเจริญสร้างยอดอ่อนนี้ว่า terminal leaf bud อันเป็นลักษณะของกล้วยไม้จำพวก monopodial

เอื้องโมกข์ (Vanda teres)

หัว ๆ ไป ดอกเกิดจากก้าน ช่อที่ยาวและแข็ง กลีบนอก (sepals) และกลีบใน (petals) มีรูปร่างและสีสรรคล้ายคลึงกัน โคนกลีบแคบเข้าไปรวมกันตรงโคนเส้าเกษร (column) ดอกด้านใต้มีเดือย (mentum) เหลมยื่นออกมาคล้ายดอกกล้วยไม้สกุลหวาย แต่ผิวดก้นตรงที่ส่วนเหลมของเดือยดอกแวนด้าเป็นส่วนท้ายของปากกระเปาะ (labellum) เท่านั้น กลีบทั้งหมดติดอยู่กับโคนเส้าเกษร แต่เดือยของดอกหวายประกอบด้วยโคนกลีบนอกคู่ล่างประสานติดกับส่วนท้ายของปากกระเปาะด้วย ปากกระเปาะของดอกแวนด้าเป็นแบบธรรมดา หูกระเปาะ (lateral-lobe หรือ side-lobe) ทั้งสองข้างแข็งและตั้งชัน ส่วนปากมีลักษณะแบนเป็นแผ่นหนาและแข็งพุ่งออกทางด้านหน้า มีสันนูนเล็กน้อยตามความยาวของปาก บางชนิดปากมีรูปลักษณะคล้ายช้อน และบางชนิดแบนแผ่คล้ายพัดก็มี กล้วยไม้ในสกุลแวนด้ามีอยู่ไม่น้อยชนิดเหมือนกัน และนอกจากนี้ยังมีสกุลอื่น ๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับสกุลนี้อีกหลายสกุลเช่น *Arachnis*, *Renanthera*, *Aerides*, *Vandopsis*, *Rhynchostylis*, *Ascocentrum* และ *Soccolabium* (สกุลช้าง) กล้วยไม้ในสกุลต่าง ๆ เหล่านี้มีหลายชนิดที่ผสมข้ามสกุลกันได้ และการที่มีลักษณะใกล้เคียงกันมากนี้เอง ในกล้วยไม้บางชนิดนักพฤกษศาสตร์คนละคนจัดเอาไว้ในคนละสกุลก็มี แม้กล้วยไม้ชนิดที่อยู่ในสกุลใกล้เคียงบางชนิด บางทีก็ถูกจัดเข้าเป็นสกุลแวนด้า ซึ่งย่อมแล้วแต่เหตุผลทางวิชาการของแต่ละคน อย่างไรก็ตาม เท่าที่พบตามธรรมชาติในแถบเมืองร้อนนี้มีอยู่ประมาณ ๓๐ กว่าชนิด แต่ละชนิดก็มีดอกใหญ่และสวยงามพอสมควร บางชนิดก็สวยงามตามากจนเป็นลักษณะที่หาได้ยากในกล้วยไม้ชนิดอื่น ๆ ในบรรดาชนิดต่าง ๆ เหล่านี้ ชนิดที่มีคุณลักษณะดีเด่นจริง ๆ หลายชนิดก็มีกำเนิดในประเทศไทย

การจำแนกกล้วยไม้สกุลแวนด้า

การศึกษาลักษณะของแวนด้าแต่ละชนิดยังไม่ช่วยให้เราสามารถทราบได้ว่าแวนด้าที่เราไปเก็บมาจากป่าตามธรรมชาตินั้นชื่ออะไร มีลักษณะประจำชนิดอย่างไรและใกล้เคียงคล้ายคลึงกับชนิดใดบ้าง จนกว่าเราจะได้ศึกษาถึงแผนผังการจำแนกแวนด้าออกเป็นหมวดหมู่ตามลักษณะใหญ่ ๆ และลักษณะรองลงมาจนกระทั่งถึงลักษณะประจำชนิดของแวนด้าชนิดนั้น ๆ เมื่อเราเก็บแวนด้ามาชนิดหนึ่ง หลังจากตรวจลักษณะตามแผนผังแล้ว ผลสุดท้ายเราก็จะทราบชื่อชนิดและประจักษ์ในลักษณะประจำชนิดได้อย่างแจ่มแจ้ง (ดูแผนผังการจำแนกชนิดของแวนด้า)

แวนด้าประเภทใบกลม (TERETE-LEAVED)

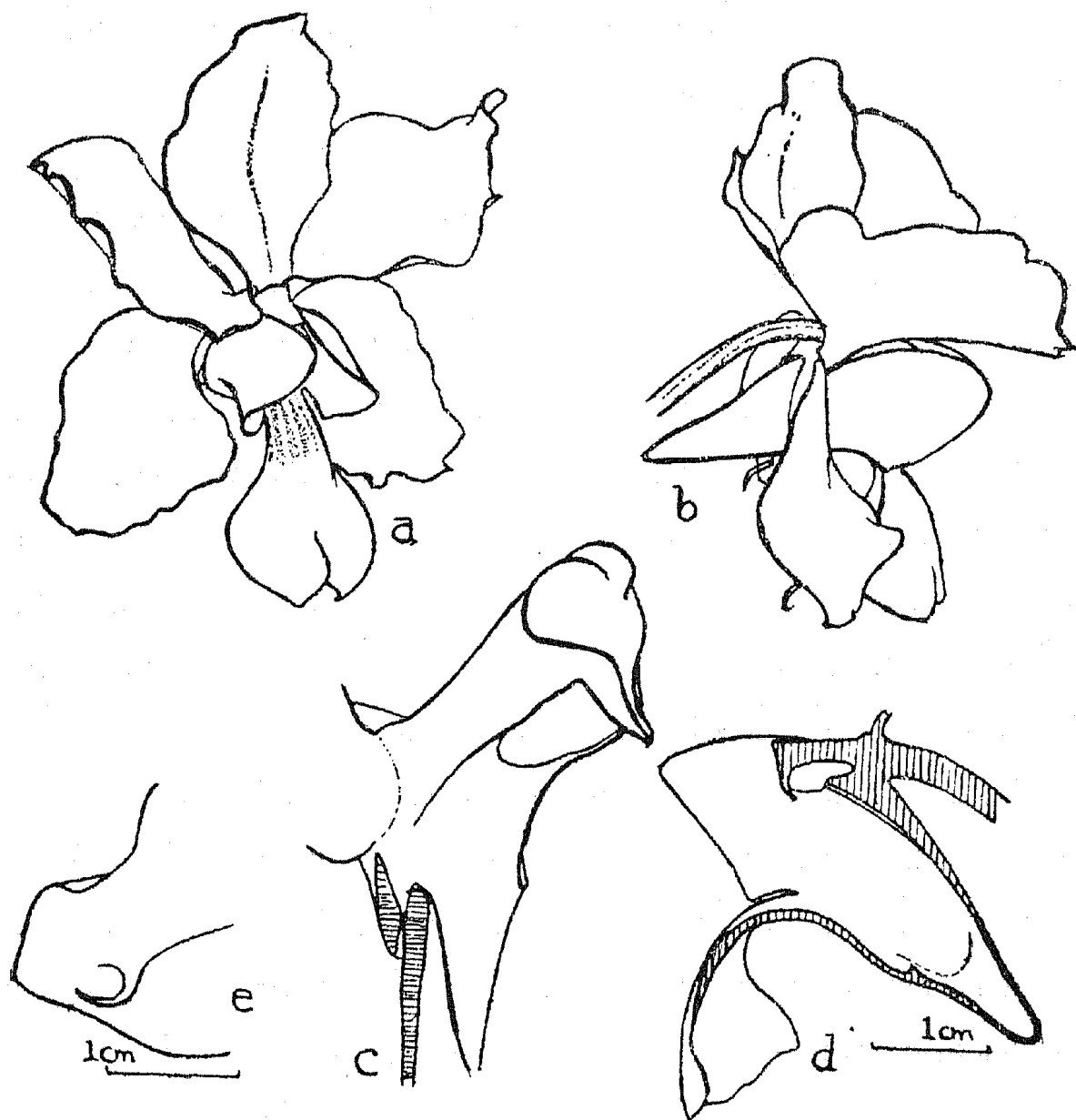
V. teres (เทอเรส) 'เอื้องโมกซ์' เป็นแวนด้าป่าที่มีกำเนิดอยู่ในป่าภาคต่าง ๆ ของเมืองไทยภาษาพื้นเมืองเราเรียกกันว่า "เอื้องโมกซ์" ลำต้นกลมยาว ไต่ขึ้นตามต้นไม้หรือเกาะหลักสูง ปล้องของลำต้นยาวประมาณปล้องละ ๔ ถึง ๕ ซม. มีก้านใบซึ่งเกิดจากข้อห่อหุ้มอยู่ ใบกลมทรงกระบอกตันหนาประมาณ ๕ มม. ยาวประมาณ ๘-๑๒ ซม. ปลายใบไม่มีส่วนคอดอย่าง *V. hookeriana* หรือ *V. Joaquim* (ลูกผสม) ก้านช่อดอกยาวประมาณ ๒๐ ซม. ปกติมีดอกประมาณ ๒ ถึง ๕ ดอกหรือมากกว่านี้ ขนาดดอกแตกต่างกันแล้วแต่พันธุ์ พันธุ์ดอกใหญ่ที่สุดนั้นมีขนาดถึง ๑๐ ซม. กลีบนอกสีขาวหรืออมสีกุหลาบ กลีบในใหญ่กว่ากลีบนอก และมีลักษณะกลม บิดที่โคนกลีบ หูปากทั้งสองข้างกว้างและม้วนขึ้นหุ้มห่อเส้าเกสร แผ่นปากแคบแต่ปลายค่อนข้างกว้างเล็กน้อย ปลายแผ่นปากผ่าเป็นแฉกลึก เมื่อพูดถึงแหล่งกำเนิดของแวนด้าแล้ว ในป่าเมืองไทยก็นับว่ามีแวนด้าชนิดนี้อยู่มาก และมีอยู่หลายพันธุ์ เป็นแวนด้าที่ใช้เป็นพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ สำคัญมาก เพราะปรากฏจนกระทั่งทุกวันนี้ว่า แวนด้าใบร่องลูกผสมรุ่นใหม่ ๆ ที่นิยมกันอยู่ในปัจจุบันนี้มีเชื้อสายของ *V. teres* เจือปนอยู่ด้วยเสมอ

V. teres มีลักษณะแตกต่างที่แสดงออกอย่างเด่นชัดอยู่หลายพันธุ์ (variety) ด้วยกันคือ

๑. *var. gigantea* เป็นพันธุ์ที่ได้ชื่อจากลักษณะดอกใหญ่มาก มีสีสดกว่าปกติ ดอกสีม่วงแก่ ปากสีม่วง และมีสีเหลืองปรากฏอยู่ด้านในของหูปากทั้งสองข้าง ใบแข็งตรงและมีจุดสีม่วง เป็นพันธุ์ที่สวยงาม

๒. *var. aurea* ขนาดดอกปานกลาง สีดอกเป็นสีม่วงจาง ๆ กลีบนอกเกือบขาว กลีบในสีขาวปนม่วงชมพู ปากสีกุหลาบอ่อน ด้านในหูปากสีเหลือง เดี่ยวดอกสีเหลืองทอง รูปลักษณะดอกคล้าย *var. gigantea* แต่ใบไม่มีจุดสีม่วง

๓. *var. Andersoni* ใบสีเขียวจัด โค้งงอขึ้นหาลำต้นส่วนที่อยู่เหนือใบ ก้านช่อดอกสั้น มีดอกน้อย กลีบเล็กกว่า *var. gigantea* แต่ปากใหญ่กว่า กลีบนอกบนและกลีบในสีม่วงชมพู ขอบริมกลีบสีขาว กลีบนอกคู่ล่างสีค่อนข้างขาวประจุดสีแดงเล็กน้อย แผ่นปากสีม่วงแดงจากปลายปาก เดี่ยวใหญ่ หูปากทั้งสองข้างใหญ่มีจุดสีน้ำตาลหนาแน่นเป็นผืนอยู่บนพื้นสีส้ม *var. Andersoni* นบางทีก็เรียกกันว่า *var. longalabia*

ภาพแว่นดำเทอเรส (*V. teres*)

- a ภาพด้านหน้าของดอก ทั้งดอก
- b ภาพด้านข้างของดอก แสดงเดือยดอก (mentum)
- c ภาพเส้าเกสร
- d ภาพหน้าตัดตามยาว ผ่าตลอด ของเดือยดอก ปาก และเส้าเกสร
- e เชื้อวงอและแหลม อยู่ด้านหลังของปลายกลีบนอกคู่ล่าง

๔ var alba เป็นพันธุ์ที่มีดอกสีขาวสวยงาม บางทีก็มีสีม่วงอ่อนปนเล็กน้อย แม้แต่พันธุ์สีขาวนเองก็ยังมีอยู่ไม่ต่ำกว่า ๓ พันธุ์ แตกต่างกันทั้งในด้านขนาดดอกเล็กใหญ่ และความขาวบริสุทธิ์ของแต่ละพันธุ์ ด้วย

V hookeriana (ฮุกเคอเรีย) เป็นแวนด้าใบกลมอีกชนิดหนึ่งที่มีกำเนิดในป่าเมืองไทยด้วย แต่มีปรากฏอยู่ในป่าภาคใต้ของประเทศ ลำต้นกลมยาวคล้าย V. teres สูง ๒ ถึง ๕ ฟุต ใบกลมทรงกระบอกตันเช่นเดียวกับ V. teres แต่ใบเล็กและสีเขียวอ่อนกว่า ใบหนาประมาณ ๓ มม. แข็งตรงนอกจากนี้ปลายใบยังมีส่วนคอดเล็ก ยาวประมาณ ๒ ซม. ก้านช่อดอกยาว ๒๐ ซม. มีดอกตั้งแต่ ๒ ถึง ๙ ดอก ห่างกันประมาณ ๕ ถึง ๑๐ มม. ขนาดดอกประมาณ ๒ นิ้ว กลีบนอกบนสีขาวอมม่วงเรื่อ ๆ มีเส้นประสานสีม่วงอ่อน ๆ บางทีมีจุดเล็ก ๆ ขนาดกลีบนอกบนประมาณ ๑.๘ x ๑.๓ ซม. ตั้งตรง สันกลีบบางและแข็ง กลีบในสีคล้าย ๆ กลีบนอกบน ขนาดของกลีบในกว้าง ๑.๕ ซม. ยาว ๒.๒ ซม. โคนบิด กลีบนอกกลางหักงอออกด้านข้าง สีเกือบขาว ในคอของปากได้เส้าเกษรมีปมยื่นออกมาสองแฉกอยู่ระหว่างหูปากทั้งสองข้าง เตี้ยดอกสั้น หูปากกาง กว้างประมาณ ๐.๗ ซม. และยาวประมาณ ๑.๓ ซม. สีม่วงแดงดอกและโคนสีเข้ม แผ่นปากโคนแคบ และปลายแผ่คล้ายพัด ยาว ๒.๔ ซม. กว้างประมาณ ๔ ซม. ริมอกของแผ่นปากแผ่เป็นรูปคล้ายครึ่งวงกลม สีอ่อนเกือบขาวมีประสีม่วงแดงสด และที่โคนแผ่นปากมีประใหญ่หนาแน่นแผ่ออกสองข้างระหว่างเส้นผ่ากลาง ประนี้ค่อย ๆ เล็กจนกลายเป็นจุดเล็ก ๆ รอบ ๆ แผ่นปาก เส้าเกษรยาวประมาณเกือบ ๑ ซม. มีขนที่ริมขอบของแฉ่งยอดเกษรตัวเมีย จอของปลายเส้าเกษรยาวและงอลงข้างใต้

ข้อแตกต่างภายในชนิดอาจมีบางต้นซึ่งมีจุดที่แผ่นปากหนาแน่นผิดกัน นอกจากนั้นยังมีผู้เคยพบพันธุ์ที่มีสีขาวบริสุทธิ์ด้วย แหล่งกำเนิดของแวนด้าชนิดนี้อยู่ในแถบพื้นที่ลุ่มในอาณาบริเวณที่มีฝนตกชุก เช่นในป่าภาคใต้ของประเทศไทยและมลายู แถบชายฝั่งทะเลตรังกานู, ยะโฮ ซึ่งมักพบแวนด้าชนิดนี้ขึ้นตามพุ่มไม้หรือต้นไม้เตี้ย ๆ ตามป่าละเมาะ V. hookeriana นี้เป็นแวนด้าใบกลมอีกชนิดหนึ่ง ที่มีชื่อเสียงในการผสมพันธุ์ รองจาก V. teres ลงมา, ดังนั้นเห็นได้จากแวนด้าใบกลม V. Miss Joaquim ซึ่งเป็นลูกผสมที่นิยมปลูกไว้ตัดดอกจนกระทั่งทุกวันนี้ก็เป็นลูกผสมระหว่าง V. teres ผสมกับ V. hookeriana นี้เอง

V tricuspidata (ตรีศัพิตเดต้า) เป็นแวนด้าใบกลมอีกชนิดหนึ่ง ลักษณะคล้ายคลึง

กับ *V. hookeriana* เล็กน้อย คือปลายใบคอด แต่ใบยาวกว่าใบของ *V. hookeriana* ใบกลม
แข็งสีเขียวจัดใบทางหรือทำมุมกับลำต้นกว้างกว่าใบของ *V. hookeriana* ด้วย โคนใบค่อย ๆ
โค้งแอ่นลง และกลีบงอนชั้นเล็กน้อยตอนปลายติดกับ *V. hookeriana* ซึ่งใบแข็งตรงและหัก
งอนชั้นเล็กน้อยตรงรอยคอดปลายใบ กลีบนอกบนและกลีบในของดอกมีลักษณะคล้ายคลึงกัน
กับของ *V. hookeriana* มาก แต่กลีบหนากว่า สีม่วงแดงเย็นตา กลีบนอกกว้างมนกลม ห้อย
ลงเล็กน้อย ปากยาวประมาณ ๓ ซม. สีม่วงแดงแก่ หูของปากสองข้างยาวข้างละ ๑.๘ ซม.
มีลักษณะเรียวแคบและปลายแหลมทั้งสองข้างทางออกจากกัน แผ่นปากตรงปลายมีแฉกเรียว
แหลม ๓ ซี่ เป็นแนวค้ำฟ้าพื้นเมืองในแถบตะวันออกของชวา พบตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเล
ไปจนกระทั่งสูงถึง ๓,๐๐๐ ฟุต ขึ้นอยู่กับหินหรือตามต้นไม้ที่ได้รับแสงแดดมาก

แวนด้าประเภทใบร่อง (SEMI TERETE)

V. amesiana (อเมสเซียน่า) มีลักษณะสำคัญ ๆ ที่พอกกล่าวได้คือ ลำต้นทรงเตี้ยกว่า
V. teres หรือ *V. hookeriana* ที่ได้กล่าวมาแล้ว, ใบรูปกลมทรงกระบอก แต่บนหลังไม่มี
ร่องกลวงลึกยาวไปตามความยาวของใบ ถ้าตัดใบออก ตามขวางจะเห็นวาล์วหน้าตัดเป็นรูปคล้าย
ครึ่งวงพระจันทร์ ใบยาวประมาณ ๒๐ ถึง ๓๐ ซม. ช่อดอกโค้งตั้งขึ้นยาวประมาณ ๕๐ ถึง
๗๕ ซม. และมักจะมีแขนงช่อด้วย ดอกมีกลิ่นหอม ข้อแตกต่างระหว่างต้นมีบ้าง ขนาดดอก
ประมาณ ๒.๕ ถึง ๕ ซม. กลีบนอกและกลีบในของดอกสีขาว มีแต้มสีดอกกุหลาบ ปากสีม่วง
ดอกผักตบหรือสีกุหลาบแก ริมปากสีอ่อน ปากกว้าง เป็นกล้วยไม้พื้นเมืองทางแถบประเทศไทย
ต่อกับเขมร มีพันธุ์ (var. alba) ดอกสีขาวแต่หายาก

V. kimballiana (คิมบาเลียน่า) เป็นแวนด้าประเภทใบรูปกลมทรงกระบอก และ
หลังใบมีร่องกลวงลึก ยาวไปตามความยาวของใบเหมือนกับ *V. amesiana* และมีลักษณะอื่น ๆ
ตลอดจนอุปนิสัยในการเจริญเติบโตคล้ายคลึงกับ *V. amesiana* ด้วย แต่ถ้าหากพิจารณาที่
กันจริงๆ แล้ว *V. kimballiana* ก็มีสวนสวยสดงดงามกว่า เนื่องจากมีขนาดดอกใหญ่กว่าเล็กน้อย
หูของปากเล็ก—สีเหลืองมีจุดสีม่วงกระจายทั่วไป แผ่นปากมนกลม จักกรและมีรอยผ่ากลาง สีม่วง
แดงเข้ม เป็นแวนด้าพื้นเมืองแพร่หลายในแคว้นชาน อยู่ในระดับสูงจากน้ำทะเลประมาณ
๔,๐๐๐ ถึง ๕,๐๐๐ ฟุต

แนวคำประเภทใบแบน (STRAP LEAVED)

V. lamellata (ลาเม็ลลาต้า) เป็นแนวคำทรงเตี้ยแคระ ใบยาวประมาณ ๓๐ ถึง ๓๔ ซม. กว้างประมาณ ๒ ซม. ช่อดอกยาวประมาณ ๓๐ ซม. ตั้งแข็ง มีดอกหลายดอก แต่ดอกมีขนาดเล็กประมาณ ๓ ซม. กลีบนอกและกลีบในสีเหลืองอ่อนมีจุดสีน้ำตาล ปากสีเหลือง มีทางสีน้ำตาล เป็นแนวคำป่าพื้นเมืองของฟิลิปปินส์ var *Boxallii* หรือบางที่เรียกกันว่า *V. Boxallii* เป็นพันธุ์ที่ดอกใหญ่ สีจัด ฐานของปากสีม่วง น้ำเงินอ่อน ปลายปากสีแดงเข้ม

V. parishii (พาริชไอ) ‘ลั่นกระบือ ลำต้นสั้น ใบกว้างและหนา ขนาดใบกว้าง ๖ ถึง ๑๐ ซม. ยาว ๑๕ ถึง ๒๒ ซม. ช่อดอกแข็งแต่โค้งลง มีดอกไม่มากนัก ขนาดดอก ๔ ถึง ๗ ซม. กลีบนอกกว้างกวากลิบใน สีเหลืองอมเขียวประจุดสีน้ำตาลแดง ปากสีม่วงอม น้ำเงินเล็กน้อย ริมปากสีอ่อน

var. *Marriottiana* กลีบนอกและกลีบในของดอกสีทองแดงเหลืองน้ำตาล ใกล้เคียงสีม่วงกุหลาบ โคนสุดสีขาว แผ่นปากสีม่วงอมน้ำเงิน หูปากทั้งสองข้างมีขนาดเล็ก สีขาว มีทางสีม่วง พันธุ์นี้มีมากในป่าแถบเหนือของประเทศไทย ที่เราเรียกตามภาษาพื้นเมืองกันว่า “เอื้องลั่นกระบือ” หรือ “เอื้องนางฮัง”

V. denisoniana (เด็นนิโซเนียน่า) ‘เอื้องสามปอย’ มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับ *V. bensoni* แต่ใบกว้างและยาวกว่าเล็กน้อย ดอกมีขนาดประมาณ ๗.๐ ซม. กลีบนอกและกลีบในมีสีขาวอมเขียวเหลืองอ่อน ๆ หูปากทั้งสองข้างสีขาวบริสุทธิ์ แผ่นปากสีขาวปนสีเขียว เหลืองด้วยสีเหลืองส้มตรงข้ามปาก มีสันนูนหนาประมาณ ๔ ถึง ๕ ทางปลายแผ่นปากเว้า เดือยสั้น แนวคำสามปอยนี้ทางแถบภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมีอยู่มากมายหลายพันธุ์ เทาที่ได้เคยพบมาด้วยตนเองแล้วก็มี สามปอยขุนตาล ซึ่งเป็นพันธุ์ที่มีสีขาวอมเขียวเล็กน้อย สามปอยหลวง ซึ่งดอกหอมมาก พันดอกสีเหลือง ประจุดสีม่วงแดงเล็กน้อย สามปอยขุนขวม ดอกใหญ่มีลายสีม่วงน้ำตาล และ สามปอยดง หรือที่ภาษาทางเหนือเรียกว่า สามปอยพะ

ที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางแล้วนั้นได้แก่สามปอยดง สามปอยพันธุ์นี้ในประเทศไทยมีอยู่มากกว่าพันธุ์อื่นๆ กลีบนอกและกลีบในมีสีน้ำตาลอมสีเขียวมะกอก มีจุดหรือลายสีช็อกโกแลต หูปากแผ่กาง มีลักษณะมนกลม สีขาวแผ่นปากสีเหลืองอมเขียวแบบสีมะนาวสุก พันธุ์ที่นิยม

กันมากและมีค่าที่สุดในเมืองไทยก็คือ สามปอยหลวง ถัดนั้นใหญ่และขนาดดอกดอก ราคา ก็เป็นเรือนพัน ทั้งนี้เพราะเหตุว่ามีใช้แต่เฉพาะดอกใหญ่ สีสดใส กลิ่นหอมเย็น และดอกบานทนเป็นแรมเดือน อันเป็นคุณลักษณะเด่นชวนนิยมแล้ว ความหายากก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ช่วยเพิ่มความนิยมและเพิ่มพูนราคาค่าตัวให้สูงขึ้นอีกด้วย

ปัจจุบันนี้อาจกล่าวได้ว่า เกือบจะสูญพันธุ์เลยก็ว่าได้ เพราะต้นที่เก็บออกมาจากป่าจริงๆ ในปีหนึ่งๆ นั้น แทบจะไม่มีเลย มีอยู่ก็แต่ตามบ้านเรือนราษฎรทางจังหวัดภาคเหนือที่ได้เลี้ยงสะสมไว้จากแต่ครั้งก่อน เมื่อหาจากป่าไม่ได้ ราคาก็ยิ่งสูงขึ้น ดังนั้นเจ้าของจึงไม่อาจรักษาพันธุ์ให้ขยายเพิ่มปริมาณขึ้นได้ เมื่อได้ราคาดี ก็ต้องแบ่งแยกขายไปเรื่อยๆ และผู้ที่ให้ราคาสูงเหล่านั้นก็มักเป็นคนที่ไปจากกรุงเทพฯ เมื่อนำมาเลี้ยงในกรุงเทพฯ ก็จะตายไปในที่สุด ดังนั้นชะตาของสามปอยหลวงจะสูญพันธุ์สิ้นหรือจะดำรงพันธุ์ไว้เป็นคู่ขวัญของดินแดน ภาคเหนือของไทย ก็ย่อมขึ้นอยู่กับเจ้าของผู้รักษาทรัพยากรธรรมชาติขึ้นว่าจะรักษาไว้ได้เพียงใด เท่าที่ผู้เขียนได้เคยท่องเที่ยวอยู่ทางภาคเหนือก็ได้เคยทราบว่า บางรายมีสามปอยหลวงเลี้ยงเกาะต้นไม้ อยู่เพียงกลุ่มเดียว ก็มีกิตติศัพท์เลื่องลือไปไกล คนกรุงเทพฯ ไปเชียงใหม่ก็ต้องไปแวะ เจ้าของแยกหน่อขายไปละหลายๆ หน่อ ได้เงินจากสามปอยหลวงกลุ่มนั้นไม่น้อย ต่อมาก็ไม่เก็บต้นเดิมก็ตายเพราะทนการแยกหน่อ ทนอำนาจเงินไม่ไหว ส่วนผู้ที่ซื้อหน่อไปเมื่อลงมากรุงเทพฯ แล้วก็นำมาตายแทบทั้งสิ้น

V tricolor (ตริคคาเล่อ) เป็นแวนด้าพื้นเมืองของชาวตะวันตกและบาห์ลี และเป็นแวนด้าชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญในการผสมพันธุ์ จนกระทั่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในวงการกล้วยไม้แทบทุกประเทศ ลักษณะใบเป็นคลื่น ขนาดกว้างยาว ๔×๕๐ ซม. ช่อดอกโค้ง ยาวประมาณ ๒๕ ซม. มีดอกประมาณ ๕ ถึง ๑๐ ดอก ขนาดดอกแตกต่างกันตั้งแต่ ๕ ถึง ๗ ซม. มีกลิ่นหอม กลีบนอกและกลีบในของดอกสีเหลืองอมขาวมีจุดสีน้ำตาลอมแดง กลีบแคบ ริมกลีบสองข้างม้วนไปทางด้านหลัง ริมของกลีบส่วนที่กว้างมีลักษณะบางและแข็ง กลีบในมักจะบิดปากมี ๓ แฉกหูปากทั้งสองข้างมีขนาดเล็ก แข็งตั้งและมนกลม สีดอกขาว แผ่นปากสีม่วงแดง มีทางสีขาวผ่านออกจากโคนแผ่นปากสลับกับทางสีน้ำตาลอมแดง แผ่นปากนูน ปลายแฉกห้อยลงเล็กน้อย มีสันนูนขึ้นสามสันโคนแผ่นปากกว้าง สอบเข้าหาปลาย เนื่องจากแวนด้านี้มีลักษณะปรวนแปรไม่แน่นอน ดังนั้นจึงมีอยู่หลายพันธุ์ด้วยกัน เช่น

๑ var. *purpurea* ริมกลีบนอกและกลีบในของพันธุ์นอกสีอมม่วงแดง กลีบประจุดสีม่วงน้ำตาลแก

๒. var. *Dalkeith* กลีบนอกและกลีบในสีเหลืองซีด ประจุดสีม่วงแดงหนาแน่นเป็นทางตามความยาวของกลีบ ปากสีม่วงแดงสด มีทางสีขาวที่โคนปาก

๓. var. *Dodgsoni* ดอกมีขนาดใหญ่กว่าปกติ กลีบนอกและกลีบในสีเหลือง มีแต้มสีน้ำตาลแดง ขอบสีม่วง ปากสีม่วงอมน้ำเงิน ปากสีแก โคนปากสีออกขาว

๔. var. *insignis* กลีบนอกและกลีบในสีเหลืองอ่อน ปากสีม่วงชมพูอ่อน

๕ var. *patersoni* กลีบนอกและกลีบในสีขาวครีม ประด้วยจุดสีน้ำตาลแดงแน่นหนา ปากสีม่วงสดใส

๖. var. *Planilabris* ดอกใหญ่กว่าปกติ รูปแบบของดอกงาม กลีบนอกและกลีบในสีเหลืองมะนาวสุก มีแต้มสีน้ำตาลหนาแน่น ปากแบนเป็นแผ่นใหญ่ สีกุหลาบเข้ม ริมปากสีม่วงอมน้ำเงินเล็กน้อย โคนปากสีอ่อนเกือบขาว

V. insignis (อินซิกนีส) มีสิ่งที่ควรจะจดจำสำหรับแวนด้าชนิดนี้อย่างหนึ่ง คือ ใน *V. tricolor* นั้นมีอยู่หลายพันธุ์ และมีพันธุ์หนึ่งคือ *insignis* ดังนั้นเมื่อมีแวนด้าอีกชนิดหนึ่งชื่อ *insignis* ซ้ำกันกับชื่อพันธุ์ของ *V. tricolor* จึงอาจเกิดความเข้าใจผิดขึ้นได้ ถ้าหากจะเขียนว่า *V. tricolor* var. *insignis* ก็เป็นที่ทราบแน่ชัดว่า *insignis* เป็นชื่อพันธุ์ แต่บังเอิญมีนักพฤกษศาสตร์บางคนจัดเอา *V. tricolor* พันธุ์ *insignis* ไว้เป็นชนิดใหม่แยกจาก *V. tricolor* เป็น *V. insignis* จึงทำให้เกิดการคล้อยคลั่งกันขึ้น ดังนั้นเพื่อมิให้เกิดการสับสนจึงใส่ชื่อผู้จำแนกชื่อไว้ คือ *V. insignis* Warner, หมายความว่า *P. tricolor* var. *insignis* แต่ถ้าเป็น *V. insignis* Blume ก็เป็นแวนด้าชนิด *insignis* แท้ ๆ

ต่อไปนี้จะขอกล่าวถึง *V. insignis* Blume ลักษณะคล้าย *V. suavis* ลำต้นโดยปกติสูงประมาณ ๕๐ ซม. ใบยาวประมาณ ๒๐ ถึง ๓๐ ซม. ช่อดอกยาวประมาณ ๑๕ ถึง ๒๕ ซม. มีดอกประมาณ ๔ ถึง ๗ ดอกขนาดกว้างประมาณ ๖ ซม. กลีบนอกและกลีบในสีเหลืองอมเขียว มีจุดสีช็อคโกแลตเป็นจุดกลมยาว หูสองข้างของปากมีขนาดเล็กสีขาว แผ่นปากสีม่วงกุหลาบ ปลายแผ่นปากแผ่กว้างมนกลม ริมห้องชั้นเล็กน้อย เป็นไม้พื้นเมืองของเกาะ Moluccas. พันธุ์ *Schroederiana* กลีบนอกและกลีบในสีเหลืองอ่อน มีเหลืองสีส้ม ปากสีขาวครีม มีทางสีส้ม

สองทางตรงด้านหน้าของเตื่อย

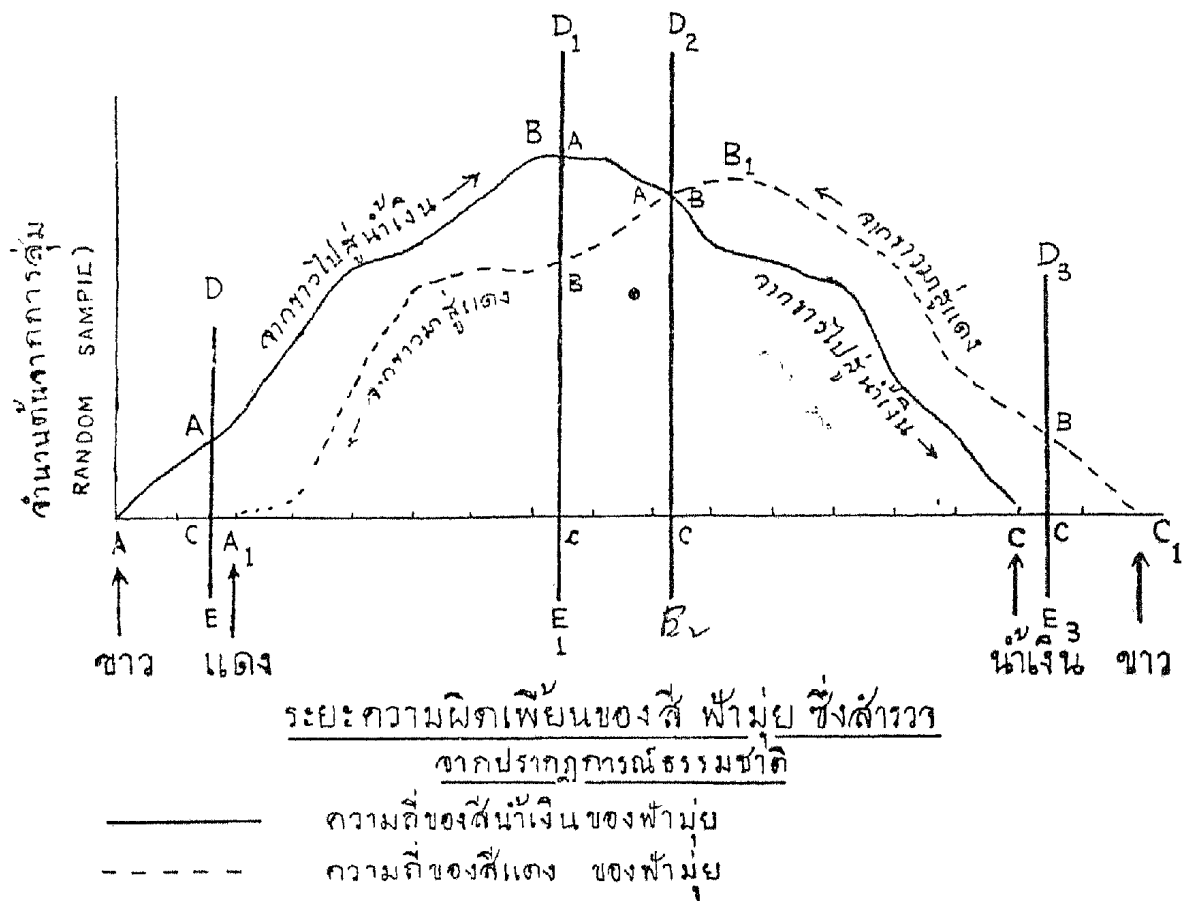
V. hastifera (แฮสติเฟอรา) ลักษณะทั่วไป คือ ใบสั้น ข้อดอกสั้น ดอกสีเหลือง
ซีด ประจุดสีน้ำตาล หูปากสีขาว แผ่นปากมีขนและปลายปากผ่าเป็นแฉก ปลายหนา สี
น้ำตาล ดอกหอม เป็นไม้พุ่มเมืองแถบเกาะบอเนียว

V. coerulea (เชอรูเลีย) ‘ฟ้ามูย’ เมื่อกล่าวถึงแวนด้าแล้ว ก็คงจะไม่มีนักเลี้ยง
แวนด้าคนใดจะไม่สนใจ ฟ้ามูย ในกระบวนแวนด้าด้วยกันแล้วทั่วโลกก็ยอมรับว่า สีของฟ้ามูย
เป็นสีที่สวยงามและหายากในแวนด้าชนิดอื่นๆ เมื่อประกอบกับดอกขนาดใหญ่ และข้อ
ดอกยาวตั้ง ดอกตก และบานทนด้วยกัน จึงทำให้ฟ้ามูยเป็นแวนด้าที่มีราคาค่าตัวสูง และได้
รับความนิยมกว้างขวางไปทั่วโลก นับตั้งแต่ นักสะสมกล้วยไม้เล่นเป็นงานอดิเรกไปจนถึงนักผสม
พันธุ์กล้วยไม้ เมื่อฟ้ามูยเกิดเป็นกล้วยไม้ที่เลี้ยงยาก จึงได้มีผู้พยายามเอาลักษณะที่น่าสนใจใน
ฟ้ามูยไปไว้ในแวนด้าอื่นที่เลี้ยงง่ายกว่าโดยการผสมพันธุ์ ซึ่งก็แสดงว่าผู้ที่เลี้ยงแวนด้าลูกผสมซึ่ง
มีลักษณะของฟ้ามูยป็นอยู่เป็นผู้ที่สนใจฟ้ามูยโดยทางอ้อม ลักษณะประจำชนิดของฟ้ามูยมีดังนี้
คือ ใบค่อนข้างหนาแข็งกว่าแวนด้าสามปอยหรือแวนด้าอื่นบางชนิด ขนาดของใบยาวประมาณ
๒๐ ซม. กว้าง ๒.๕ ซม. ข้อดอกยาวประมาณ ๒๐ ถึง ๕๐ ซม. มีดอกประมาณ ๑๐ ถึง ๑๕
ดอก ดอกขนาดปานกลาง ๗ ถึง ๑๐ ซม. ต้นที่ดอกใหญ่เป็นพิเศษอาจถึง ๑๓ ซม. ก็มี สีตั้ง
แต่สีฟ้าอ่อนซีดไปจนกระทั่งถึงสีฟ้าแก่ มีลายตาสมุก (tessellation) สีฟ้าแก่กว่าสีพื้นของกลีบ
ทั่วไป ทำให้แลดูสวยงามมาก ปากเล็ก หูของปากแคบโค้ง แหล่งกำเนิดของฟ้ามูยนี้ เป็น
แนวยาวเริ่มตั้งแต่เทือกภูเขาตอนเหนือของพม่าซึ่งมีระดับพื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเล ๓๐๐๐—๔๐๐๐
ฟุต ผ่านตอนเหนือของประเทศไทย แถบดอยแม่คำปู้ ดอยอินทนนท์ ไปสู่ประเทศจีนตอนใต้
ดังนั้นส่วนมากของแหล่งกำเนิดฟ้ามูยจึงตกอยู่ในเมืองไทย เพราะเป็นตอนกลางของแนวกำเนิด
เนื่องจากฟ้ามูยเป็นแวนด้าที่มีคุณลักษณะดีเด่นเหมาะแก่การผสมพันธุ์ จึงเป็นที่นิยมและอยู่ใน
ความต้องการของนักผสมพันธุ์กล้วยไม้ชาวต่างประเทศ ดังนั้นทางแถบจังหวัดภาคเหนือจึงมีตัว
แทนของพ่อค้าผู้คอยกว้านซื้อฟ้ามูยจากชาวพื้นเมืองในราคาถูกเพื่อส่งไปขายต่างประเทศปีละมาก ๆ
จึงทำให้เกิดอาชีพเก็บกล้วยไม้ป่าออกมาขายกันมากขึ้น เพราะเป็นอาชีพที่ไม่ต้องอาศัยหลักวิชา
ใดๆ ทำให้การทำลายของป่าทวีความรุนแรงขึ้นทุกที จนกระทั่งดินแดนซึ่งครั้งหนึ่งเคยมีฟ้ามูย
ต้นงามๆ มีดอกที่แสดงคุณลักษณะดีเด่นกลับกลายเป็นดินแดนที่มีแต่ฟ้ามูยเลวๆ ต้นเล็กงอ คุณ

ลักษณะของพันธุ์ส้มโอมงคล แต่ก็ยังมีการเก็บกันอยู่เรื่อยๆ ซึ่งในไม่ช้าแม้แต่ต้นเล็กๆ ก็จะไม่เหลืออยู่ การที่ต่างประเทศต้องการพืชมุ่ยอยู่เรื่อยๆ ก็เพราะเหตุว่า เขาเอาไปผสมพันธุ์ได้ลูกแล้ว ต้นก็ตายไป ไม่สามารถจะดำรงพันธุ์ไว้ได้นานปี จึงนับว่าประเทศไทยมีข้อได้เปรียบ สามารถส่งพืชมุ่ยไปขายต่างประเทศได้ตลอดไป แต่ยังมีได้มีใครมองเห็นช่องทางที่จะประกอบอาชีพอันมีรายได้งามมหาศาลอันนี้ คงมีแต่ชาวพื้นเมืองซึ่งอาศัยการเจริญเติบโตของพืชมุ่ยตามสภาพธรรมชาติของป่าเพื่อประกอบอาชีพเก็บพืชมุ่ยออกมาบ่อนตลาดซึ่งมีความต้องการสูง ในไม่ช้าของดีก็จะสูญสิ้นไปหมด แต่ถ้าได้มีการผลิตพืชมุ่ยโดยอาศัยหลักวิชาเช่นเก็บคัดพันธุ์ เอาต้นที่มีคุณลักษณะดีเด่นมาผสมพันธุ์กัน เมื่อเกิดเป็นผลสุกผลหนึ่งก็จะได้เมล็ดพืชมุ่ยไว้เพาะเป็นเรือนหมื่นเรือนแสน แล้วจึงเอาพืชมุ่ยที่เพาะขึ้นนี้ส่งไปจำหน่ายในต่างประเทศ นอกจากจะได้ลูกที่ผ่านการคัดพันธุ์ขายได้ราคาดีแล้ว ยังจะไม่ต้องบุกป่าไปเก็บพืชมุ่ยให้เหนื่อยแรงและเสี่ยงต่ออันตรายอย่างมาก แต่ก็มีพืชมุ่ยไว้ขายอย่างไม่รู้จักหมดสิ้น ซึ่งเป็นอาชีพที่มั่นคงถาวรและนำรายได้มาสู่ผู้ประกอบอาชีพเป็นอย่างมากมาย

จากผลการค้นคว้าและสำรวจกล้วยไม้พืชมุ่ยซึ่งข้าพเจ้าได้เป็นผู้ดำเนินการในนามของสมาคมกล้วยไม้บางเขน โดยได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผลงานซึ่งได้ปฏิบัติมาแล้ว ๒ ปีกว่าจากจังหวัดต่างๆ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ตาก ฯลฯ สามารถสรุปผลได้ดังนี้ :—

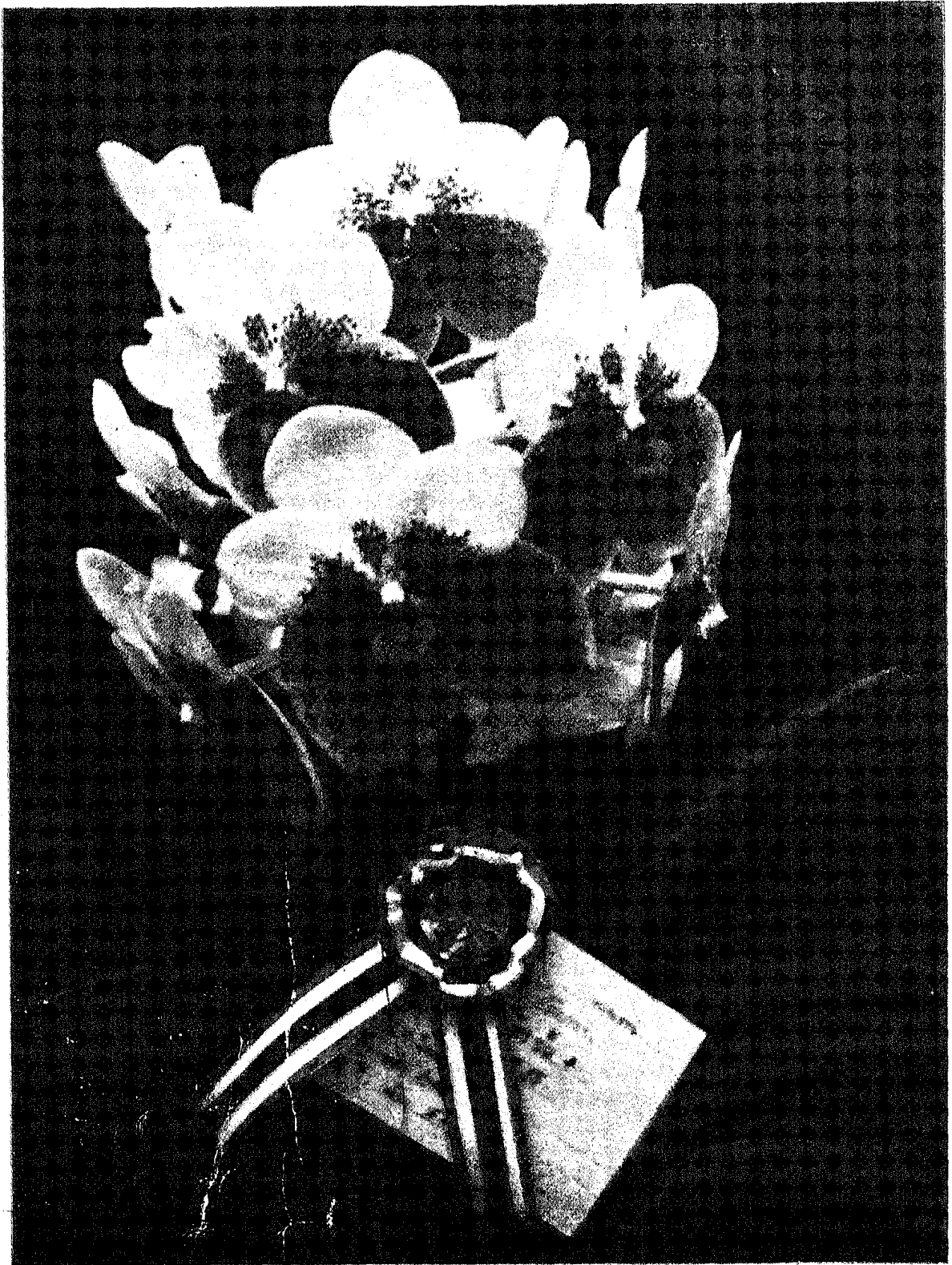
บนเส้นทึบ ABC แสดงถึงระยะการผิผิวของสีจากขาวไปสู่สีน้ำเงิน และบนเส้นประจุด $C^1B^1A^1$ แสดงถึงการผิผิวของสีจากขาวไปสู่สีแดง ทั้งสองลักษณะการผิผิวนั้นเป็นไปในทางกลับกัน จากกราฟแสดงการกระจายความถี่เราจะเห็นได้ว่า ระยะตั้งแต่ A^1 ไปถึง C คือระยะจากแดงไปสู่สีน้ำเงินนั้นเป็นระยะที่บริเวณกราฟทึบกัน พืชมุ่ยที่ปรากฏสีในเขตนี้เป็นสีผสมม่วง ในเขตที่ใกล้ A^1 เข้าไปจะมีสีอมม่วงแดงมากขึ้น แต่ถ้าก่อนไปทาง C จะเป็นม่วงอมน้ำเงินมากขึ้น แต่ก็หาได้ยากเพราะจะเห็นได้ว่ากราฟตอนนั้นลดต่ำลง แสดงถึงมีจำนวนต้นน้อยลง บนเส้นตั้ง D^2-E^2 เป็นระยะที่พืชมุ่ยแสดงสีน้ำเงินและสีแดงผสมส่วนเท่าๆ กันเพราะจุด a และ b ทับกันพอดี พืชมุ่ยที่แสดงสีม่วงแท้ๆ และเป็นสีอ่อนแก่ปานกลางจึงมีอยู่ดาษดื่นมากที่สุด บนเส้น D^1-E^1 นั้นเป็นพืชมุ่ยพวกที่มีสีค่อนข้างอมแดงเล็กน้อย เพราะมีสีแดงปนอยู่น้อย เส้น ac ซึ่งแสดงสีน้ำเงินนั้นอยู่กึ่งกลางเส้นโค้งสีน้ำเงิน แต่เส้น bc บน

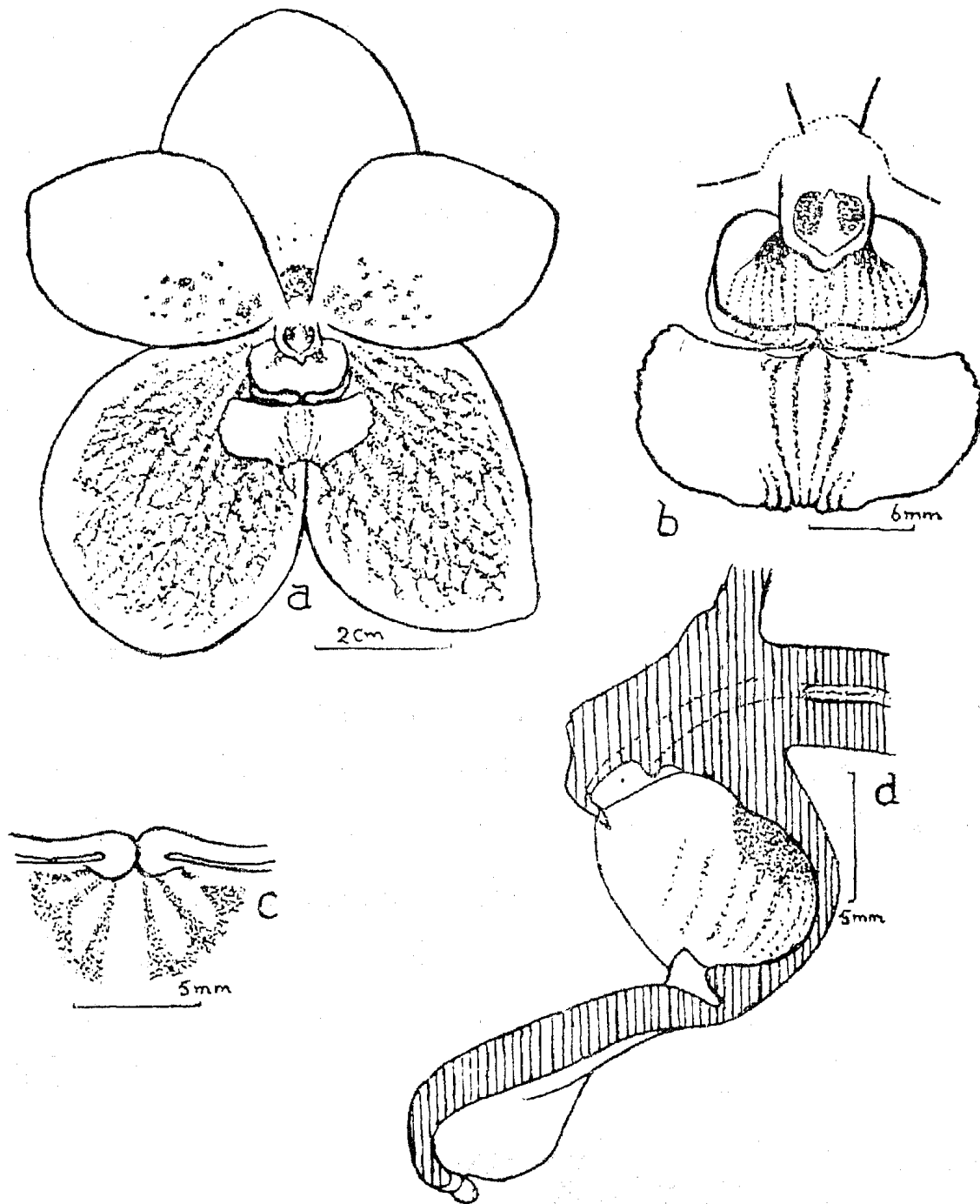
เส้นโค้งแสดงสีแดงอยู่ก่อนไปทางด้านแดงเล็กน้อย จากผลการค้นคว้าปรากฏการณ์นี้ทำให้
พิศุจน์และอ่านผลการค้นคว้าเป็นที่เชื่อถือได้ว่าสามารถจะเป็นไปได้ที่ฟ้ามุ่ยจะมีสีขาว โดย
ปรากฏทางด้านหางของกราฟด้าน A และด้าน C¹ แต่เนื่องจากเป็นด้านหางจึงมีความถี่ของ
ปรากฏการณ์น้อยมาก เราจึงไม่ได้พบเห็นบ่อยนัก จากจุด A ห่างออกมา บนเส้น DE มี
ระยะ ac. ซึ่งแสดงฟ้ามุ่ยสีน้ำเงินอ่อนหรือสีฟ้าแท้ๆ โดยไม่มีสีแดงปนเลยก็มีจำนวนน้อยพอ
สมควร และทำนองเดียวกัน ทางด้านตรงข้าม จากทางเส้นโค้ง C¹ มาถึง C บนเส้น D³—E³
ระยะ bc. ก็แสดงว่าฟ้ามุ่ยสีแดงหรือสีแดงอ่อน (ชมพู) ก็มีแต่ก็มีจำนวนน้อยมากอย่างไรก็ตาม
ขณะนี้ทางสมาคมกล้วยไม้บางเขนสาขาเชียงใหม่ก็ได้พบฟ้ามุ่ยสีแดงแล้ว และได้เก็บรักษาให้
การคุ้มครองเป็นอย่างดี ณ จังหวัดเชียงใหม่ ทางสมาคมฯ ได้บันทึกภาพสีธรรมชาติ ไว้คู่กับ
ดอกฟ้ามุ่ยสีฟ้าเพื่อเป็นการเปรียบเทียบกัน ฟาร์มสีนี้ได้เก็บรักษาไว้ ณ สมาคมกล้วยไม้บางเขน
ในแผนกวิชาพืชกรรมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และยินดีที่จะให้ผู้สนใจได้ชมเพื่อการศึกษา
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยปัจจุบัน การศึกษาและการค้นคว้าทางวิชาการเจริญขึ้น เรื่อยอม

ค้นพบสิ่งใหม่ๆ แปลกๆ เสมอ แต่ยังมีนักเลี้ยงกล้วยไม้อีกไม่น้อยที่นิยมใช้คำว่า “ไม่เคยเห็น” มาเป็นสิ่งที่หักทักเอาไว้ว่า ของสิ่งนั้นไม่มีจริงหรือเป็นไปได้ ซึ่งไม่ใช่เหตุผลที่ควรจะฟังได้ คนเราเกิดมาไม่ใช่ว่าจะเคยเห็นโลกหรือสิ่งต่างๆ ในโลกมาก่อนแล้วเราอ้างว่าโลกไม่มีจริง เพราะไม่เคยเห็นมาก่อนกระนั้นหรือ ผู้เขียนคิดว่าในยุคนี้ถึงเวลาแล้วที่นักเล่นกล้วยไม้คนไทยควรจะต้องค้นคว้าและเชื่อเฉพาะในสิ่งที่มีความเหตุผลทางวิชาการพิสูจน์ได้และพยายามเล่นกล้วยไม้ด้วยเหตุผลยิ่งในสมัยปัจจุบันนี้ด้วยแล้ว การค้นคว้าหาทรัพยากรธรรมชาติมิใช่กระทำการแบบเดาสุ่มคล้ายงมเข็มในมหาสมุทร แต่จำเป็นจะต้องมีหลักวิชาพิสูจน์ยืนยันตามหลักวิชาและเหตุผลทางวิชาการจนเป็นที่แน่ชัดแล้วว่าของสิ่งนั้นมีจริง จึงจะลงมือทำการค้นหา และบางครั้งหลักวิชายังสามารถบอกถึงแหล่งกำเนิดได้อย่างชัดเจนก่อนที่จะมีใครได้พบเห็นด้วยตาได้อีกด้วย จึงทำให้การค้นหาง่ายยิ่งขึ้นเป็นอย่างมาก สำหรับลักษณะในเรื่องสีของกล้วยไม้พุ่มนี้ เราก็ได้ค้นคว้า สืบรวจและนำเอาปรากฏการณ์ในเรื่องความผิดเพี้ยนของสีพุ่มมาจัดเป็นหมวดหมู่ แล้วหาความถี่ของปรากฏการณ์ของสีในแต่ละหมวดหมู่นั้น เพื่อแสดงออกเป็นกราฟการกระจายความถี่ จนได้รูปร่างของกราฟแล้ว เราก็สามารถที่จะบอกได้ว่า ยังมีพุ่มลักษณะอย่างใดอีกที่เรายังไม่เคยเห็นตลอดจนมีความหายากแค่ไหนด้วย และยังได้สำรวจทำกราฟสถิติโดยละเอียดเป็นรายแหล่งไปก็อาจบอกได้ถึงว่า ลักษณะนั้นๆ แม้จะไม่เคยพบ ก็อาจพบได้ในแหล่งไหนด้วย จึงนับว่าวิชาการนั้นมีใช้จะมีประโยชน์ในด้านการค้นคว้าทดลอง แต่ยังมีประโยชน์ในการช่วยให้การค้นคว้าสำรวจ พบสิ่งใหม่ๆ แปลกๆ ได้เร็วยิ่งขึ้นหรืออาจทราบได้ว่ามีพันธุ์แปลกๆ อะไรบ้างที่ได้สูญพันธุ์ไปแล้ว

V. sanderiana (แวนด้าแซนเดอร์ยาน่า) ใบยาวประมาณ ๓๐ ถึง ๔๕ ซม. กว้างประมาณ ๒ ถึง ๓ ซม. หน้าตัดของใบรูปตัว “วี” ใบเรียงซ้อนกันตอนโคน ปลายใบลักษณะขาดเป็นจกักรแหลม ช่อดอกแข็งและมักสั้นกว่าความยาวของใบ ช่อดอกยาวประมาณ ๒๐ ซม. มีดอกได้ตั้งแต่ ๗ ถึง ๑๒ ดอกหรือกว่านั้นเล็กน้อย แต่หายาก ดอกโตวัดตามส่วนตั้งได้ประมาณ ๑๐ ถึง ๑๔ ซม. วัดตามขวางได้ประมาณ ๘ ถึง ๑๒ ซม. กลีบนอกบน และกลีบในหักคู่ มีสีม่วงชมพูอ่อนหรือสีขาว บางทีอมเขียวเล็กน้อย แต่กลีบในอาจประจุดสีน้ำตาลแดงใกล้ๆ โคนกลีบ กลีบนอกคู่ล่างใหญ่และยาวบางทีใหญ่ผึ่งผาย แต่ก็มีบางต้นที่ริมมันหรือลุไปข้างหลัง พันสีขาวครีม สีเหลืองอมเขียว หรือม่วงชมพู มีเส้นร่างแหสีน้ำตาลแดงหนาที่

แวนด้า แซนเดอร์ริอาน่า (Vanda sanderiana)

แวนด้า แซนเดอร์เรี่ยน่า (Vanda Sanderiana)

- a ภาพดอกด้านหน้า   b ภาพปากด้านหน้า
c รอยต่อที่โคนแผ่นปาก   d หน้าตัดด้านข้างของปากและเส้นเกสร

ประสานกัน ปากมักยาวไม่เกิน ๓ ซม. ส่วนโพรงในคอกปากมีสีอมเขียวหรือเหลืองคล้ำ มีเส้นสีแดงบางๆ แผ่นปากยาวประมาณ ๑.๕ ซม. และกว้างประมาณ ๒ ซม. สีน้ำตาลไหม้ อมม่วงแดง

เป็นไม้พื้นเมืองของหมู่เกาะมินดาเนาในฟิลิปปิน พบขึ้นอยู่ตามต้นไม้ใกล้ๆ กับระดับน้ำทะเล ในประเทศไทยนั้นสามารถปลูกได้งามดีโดยอาศัยหลักเกณฑ์การปลูกเช่นเดียวกันกับ แวนด้าไบเบน พันธุ์ที่ได้ผ่านการคัดเลือกและผสมมาแล้ว รู้สึกว่าเลี้ยงง่ายกว่าพันธุ์ บำรวมทั้งมีระยะพักตัวน้อยกว่าพันธุ์ บำด้วย

V. spathulata (สแปธูลาต้า) ลักษณะและรูปร่างต้นคล้ายคลึงกับสกุลแมลงปอมีลำต้นทรงสูง ปล้องยาว ใบสั้น โตขึ้นตามต้นไม้อาจมีประจุดสีม่วงที่ใบ ช่อดอกยาวประมาณ ๒๐ ถึง ๓๐ ซม. แข็งมีดอกมาก แต่ดอกบานครั้งละ ๑ ถึง ๓ ดอก ดอกโตประมาณ ๓ ซม. สีเหลืองสะอาด กลีบนอกและกลีบในแผ่แบนผิวยาว ปลายกลีบกลมได้สัดส่วน หูกระเปาะทั้งสองข้างเล็ก มีแต้มสีน้ำตาลแดง โคนปากเป็นกรวยแคบไปถึงเดือยดอก เป็นแวนด้าที่ดอกสวยงาม น่าดูมาก ตามตำราบางเล่มกล่าวว่า เป็นกล้วยไม้ป่าพื้นเมืองของลังกาและอินเดียตอนใต้ แต่ข้าพเจ้าและยังมีนักสำรวจป่าอีกบางท่านได้เคยพบในป่าทางแถบเขตแดนไทยด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ และแถบจังหวัดตาก

V. sumatrana (สุมาตราเนา) ลักษณะต้นและช่อดอกคล้ายแวนด้าเดียรีอ ขนาดดอกและรูปลักษณะดอกก็คล้ายคลึงกับเดียรีอ กลีบดอกตอนปลายสีน้ำตาลอมเขียวแบบผิวลูกมะกอกเหลืองสีน้ำตาลแดงที่โคนกลีบ โคนปากสีขาว ปลายปากประกระจายด้วยจุดละเอียดสีน้ำตาลอ่อน ปลายแผ่นปากมนกลมและแอ่นลงเล็กน้อย เส้นเกสรมีสีขาว เป็นกล้วยไม้พื้นเมืองของสุมาตรา

V. tessellata (เทสเซลลาต้า) ช่อดอกยาวประมาณ ๒๕ ถึง ๓๕ ซม. มีดอกประมาณ ๖ ถึง ๑๒ ดอก ขนาดดอกโตประมาณ ๔—๕ ซม. กลีบดอกสีเหลืองอมเขียวมีเส้นร่างแหสีน้ำตาลคล้ำ หูปากประจุดสีม่วง แผ่นปากสีม่วงอมน้ำเงินแก่แต่สีคล้ำ โคนปากสีอ่อนกว่าตัวปากเล็กน้อย เป็นกล้วยไม้ป่าพื้นเมืองของลังกาและอินเดีย เจริญเติบโตดีในระดับพื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ ๑๐๐๐ ฟุตขึ้นไป

V. merrillii (เมอร์ริลลี่) ขนาดดอกโต ประมาณ ๓ ซม. กลีบนอกและกลีบใน

สีเหลือง เหลือบเส้นสีแดงใกล้ ๆ โคนกลีบ ปลายกลีบโดยรอบสีแดงเข้ม โคนปากมีสีเหลือง และปลายปากสีแดง เคยมีผู้พบต้นที่มีสีเหลืองทั้งดอก หรือสีแดงเข้มทั้งดอกก็มี เป็นกล้วยไม้ป่าพื้นเมืองของฟิลิปปิน

V. luzonica (ลูซอนนิก้า) ใบกว้าง ๒.๕ ถึง ๔ ซม. ยาวประมาณ ๒๕ ถึง ๓๕ ซม. ใบโค้งปลายใบตก บางทีบิดเล็กน้อย ปลายใบอาจขาดหรือจักเว้า หรือไม่เว้าเลยก็มี ก้านช่อยาวพอง ๆ กับใบ กลีบดอกกว้าง โคนแคบ สีขาว ประจุดสีม่วงละเอียดที่โคนกลีบเล็กน้อย กลีบนอกกว้างกว่ากลีบใน ปลายมนกลม อาจมีแต้มสีม่วงแดงตอนปลายกลีบเล็กน้อย กลีบในทั้งคู่มักคว่ำหน้าเล็กน้อยหรืออาจบิดคว่ำหน้าลงจนกระทั่งแบนราบก็ได้ กลีบนอกบนโค้งปลายมาข้างหน้า หูปากเล็กสีขาวครีม แผ่นปากรูปสี่เหลี่ยมริมตอนปลายสองข้างมนห้อยลงสีขาว ปลายมีแต้มสีม่วงแดง เส้าเกสรบ่อและสันสีครีมเป็นไม้พื้นเมืองของฟิลิปปินตอนเหนือ ต้นสีขาวบริสุทธิ์ก็มีแต่หายากมาก ฤดูดอกประมาณเดือนมกราคมและกุมภาพันธ์

V. limbata (ลิมบาต้า) ใบกว้างประมาณ ๒ ซม. และยาวประมาณ ๑๕ ถึง ๒๐ ซม. ใบแข็ง ลำต้นรูปทรงอ้วนแข็งและสูงก้านช่อยาวไม่ต่ำกว่า ๒๕ ซม. หรือยาวกว่าใบ ดอกโตประมาณ ๕ ซม. กลีบนอกและกลีบในเป็นแผ่นกว้าง พื้นกลีบมีสีเหลืองคล้ำ มีลายตารางหรือตาสมุกห่าง ๆ สีน้ำตาลหม่น บางทีบริเวณสีน้ำตาลแดงของลายตารางอาจแผ่ไปคลุมพื้นสีเหลืองไว้มาก ๆ เกือบหมด ขอบกลีบสีเหลือง หลังกลีบสีอ่อนและมีเหลือบสีม่วง ปากสีม่วงชมพูและอาจมีขอบขาว ปากกว้างประมาณ ๗ มม. เดี่ยวดอกสั้น เป็นกล้วยไม้ที่เลี้ยงง่ายให้ดอกง่าย เป็นไม้พื้นเมืองของชวาและถัดไปทางแถบตะวันออก

V. dearei (เดย์รือ) เป็นแวนด้าที่มีต้นอ้วนใหญ่และใบกว้างโคนใบชิดกัน ตัวใบบิดเล็กน้อย ช่อดอกสั้นและมีดอกน้อย กลีบนอกและกลีบในกว้าง แข็งหนา ริมกลีบแข็งเปราะ, ริมกลีบเกือบชิดหรือบางที่ชิดจนเกยทับกัน สีเหลืองครีมหรือเหลืองซีด บางทีมีเหลือบสีน้ำตาลบาง ๆ จากปลายกลีบ หูปากสองข้างเล็กสีขาว โคงจนปลายด้านหน้าเกือบชิดกัน โคนแผ่นปากสีขาวครีม ปลายสีเหลือง ด้านในกว้าง ด้านนอกสองข้างแคบกว่าเล็กน้อยและมนลงเล็กน้อย ที่โคนแผ่นปากใกล้ ๆ กับรอยต่อมีเส้นสีแดง ๒-๓ เส้น เป็นกล้วยไม้ป่าพื้นเมืองแถบหมู่เกาะบอร์เนียว มีบทบาทสำคัญในการผสมพันธุ์ แวนด้าอยู่มีใช้น้อย โดยเฉพาะในด้านการให้ลูกผสมสีไปทางเหลืองและกลีบหนา

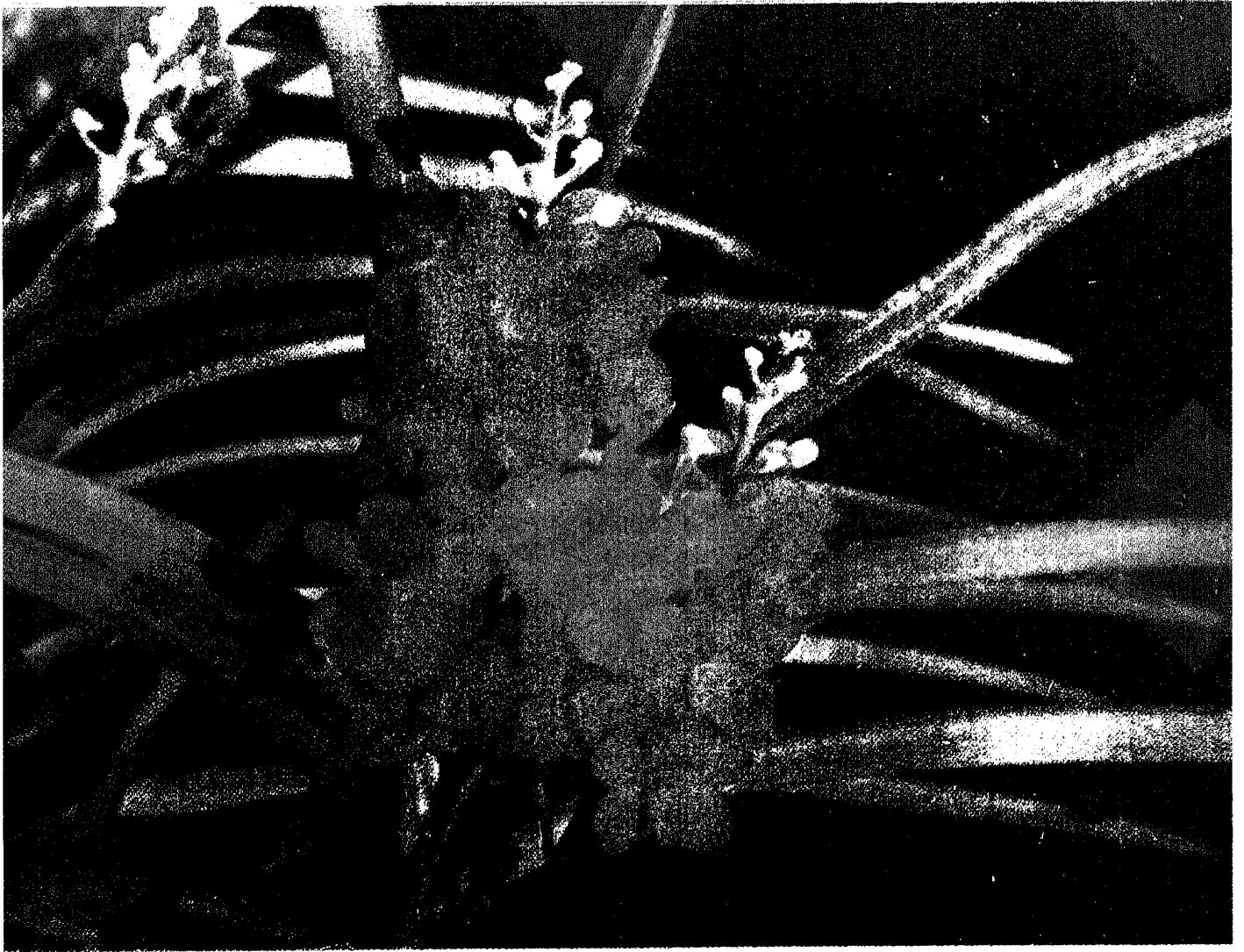
V. bensoni (เบนโซนี่) “เอื้องสามปอยพะยะ” หรือ “เอื้องนกน้อย” ใบยาวประมาณ ๑๔ ถึง ๒๕ ซม. ปลายใบเป็นแฉกเว้าไม่สม่ำเสมอ ก้านช่อดอกยาวขึ้น อาจยาวได้ถึง ๓๐ หรือ ๔๐ ซม. มีดอกประมาณ ๗ ถึง ๑๕ ดอก ขนาดดอกโตประมาณ ๕ ซม. กลีบนอกและกลีบในโคนกลีบผายออก ปลายมน หลังกลีบสีขาว ด้านหน้าสีเขียวมะกอกหรืออมสีน้ำตาล หรือน้ำตาลแดง มีตารางเส้นน้ำตาล ปากสีม่วง โคนปากขาว กลางปากคอด แต่ปลายปากกว้างและผ่าลึกลงไป เกิดเป็นสองแฉก เส้าเกสรสีขาว เป็นกล้วยไม้พื้นเมืองทางแถบชายแดนพม่าติดต่อกับภาคเหนือของประเทศไทย

V. coerulescens (เชอรูเลสเซนส์) “ฟ้ามุ่มน้อย” ใบยาวประมาณ ๑๒ ถึง ๒๐ ซม. และกว้างประมาณ ๒ ซม. ปลายใบมีสองแฉก ก้านช่อดอก ๓๐ ถึง ๔๐ ซม. มีดอกมากดอกโต ๒.๕ ถึง ๓.๕ ซม. ดอกแต่ละดอกมีก้านยาวประมาณ ๔ ถึง ๕ ซม. กลีบนอกและกลีบใน สีม่วงหรือสีฟ้าอมม่วงอ่อนๆ ปากสีเข้ม ปลายปากทั้งสองข้างเล็กมากแผ่นปากปลายผายออกและหักกลางเล็กน้อย มีสันนูนสองเส้นตามความยาวของปาก ริมสองข้างแผ่นปากม้วนลงเดือยออกสั้นเส้าเกสรสีฟ้า ฝากรอบเกสรสีเหลือง ถิ่นกำเนิดมีในเขตภาคเหนือของประเทศไทย ต่อเขตพม่า

V. foetida (โฟทีต้า) ช่อดอกสั้นมาก มีดอกเพียง ๒ หรือ ๓ ดอก ลักษณะดอกคล้ายคลึงกับแวนด้าเดียรีอ กลีบนอกและกลีบในสีม่วงชมพู มีตารางเส้นเข้มกว่าพื้นดอกที่ริมกลีบ โคนกลีบสีขาวครีม ปลายปากทั้งสองข้างสีอมเหลือง ปลายแผ่นปากสีอมม่วงกลืนหอมฉุน เป็นกล้วยไม้ป่าพื้นเมืองของเกาะสุมาตรา

การปลูกแวนด้าโจคิม

ชื่อของพืชชนิดหนึ่งที่เรารู้จักดีปากกันว่า “แวนด้า” ความจริงก็คือกล้วยไม้ชนิดหนึ่งในกล้วยไม้สกุลแวนด้านั่นเอง แวนด้ามิได้มีชนิดเดียวอย่างที่ยังมีหลายคนเข้าใจเช่นนั้น แต่ที่เราเรียกติดปากกันว่าแวนด้าก็เป็นเพียงแวนด้าลูกผสมชนิดหนึ่ง ซึ่งมีชื่อเรียกสั้นๆ ว่าแวนด้าโจคิม ยังมีแวนด้าอีกมากมายหลายชนิด เช่นฟ้ามุ่ม สามปอย เอื้องโมก และอื่นๆ อีก แต่ก็ไม่แพร่หลายมากมายนัก ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงแวนด้า ก็มักจะหมายถึงแวนด้าโจคิมซึ่งปลูกกันอย่างดาษดื่นและเป็นที่รู้จักกันดีโดยทั่วไป การที่มีผู้นิยมปลูกแวนด้าโจคิมกันอย่างแพร่หลาย

เป็มแดง (*Ascozentrum curvifolium*)

๕. กล้วยไม้สกุลเข็ม (Ascocentrum)

เป็นกล้วยไม้ไทยสกุลหนึ่งซึ่งน่าจะมีอนาคตที่สดใสในด้านของการผสมพันธุ์ เพื่อปรับปรุงคุณลักษณะของแวนด้าลูกผสมในอนาคต เท่าที่พบทั่วโลก มีกล้วยไม้ในสกุลนี้อยู่ไม่กี่ชนิด แต่ประเทศไทยก็มีชนิดที่งามเด่นๆ อยู่แทบทั้งหมด ที่นับว่าเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ได้แก่

เข็มแสด (*Ascocentrum miniatum*) บางทีเรียกว่า พุ่มสุวรรณ ทางภาคเหนือเรียกว่าเอื้องมันปู ดอกสีเหลืองเข็ม ฤดูออกประมาณเดือนกุมภาพันธ์ และมีนาคม เลี้ยงง่าย เลี้ยงในกรุงเทพฯ สามารถออกดอกได้ตามฤดูกาลประจำปี ชาวเขาเคยพบว่าบางต้นออกดอกได้ปีละสามครั้ง คือ ในเดือนพฤษภาคม และกันยายน ซึ่งนับว่านอกฤดูกาลของดอกก็สามารถให้ดอกได้

เข็มแดง (*Ascocentrum ourvifolium*) ดอกสีแดงแสด ใบยาวและโค้ง เป็นกล้วยไม้ที่จัดว่าเลี้ยงง่าย แต่ถ้าเลี้ยงในกรุงเทพฯ ออกดอกยากกว่าเข็มแสดมาก เมื่อนำไปผสมกับแวนด้าใบแบนเข้าแล้ว ลูกส่วนมากให้ดอกตกและออกดอกตลอดปี จึงนับว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ในด้านการผลิตดอกกล้วยไม้ เข็มแดงมีฤดูดอกประมาณปลายเดือนมีนาคมถึงปลายเดือนเมษายน ปัจจุบันกำลังเป็นกล้วยไม้ชนิดหนึ่งซึ่งมีผู้นิยมใช้ผสมกับแวนด้าใบแบนกันมาก

เข็มม่วง (*Ascocentrum ampulaceum*) ดอกสีม่วง ดอกบานเย็น สีสดเย็นตา พบขึ้นปะปนอยู่กับเข็มแดงในป่าภาคตะวันตก ขึ้นไปทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย กล้วยไม้ชนิดนี้ยังไม่ปรากฏบทบาทในด้านการผสมพันธุ์แต่อย่างใด ทั้งๆ ที่นักผสมพันธุ์กล้วยไม้ก็รู้จักและรวบรวมกันมานานแล้ว จึงคงจะเป็นปัญหาที่นักค้นคว้าจะขบคิดกันต่อไปอีก ลักษณะความงามของดอกนับว่าเป็นอีกแบบหนึ่งซึ่งไม่แพ้กล้วยไม้เข็มอีกสองชนิด หากแต่รู้สึกว่กลีบดอกค่อนข้างบางและโรยเร็ว นอกจากนั้นยังสังเกตว่า เลี้ยงในกรุงเทพฯ ให้ดอกแต่เพียงปีแรกปีเดียวเท่านั้น

อนาคตของกล้วยไม้เข็มซึ่งจะใช้ผสมพันธุ์เพื่อให้ได้ลูกผสมที่ดีเด่น และมีคุณค่าในทางที่จะใช้เป็นกล้วยไม้ตัดดอกนั้นน่าจะเป็นไปได้ ดังได้กล่าวไว้แล้วว่าลูกผสมระหว่างแวนด้าใบแบนกับเข็มแดงนั้นส่วนมากเลี้ยงง่าย ออกดอกง่ายและให้ดอกตก บางต้นออกดอกตลอดปี เท่าที่ชาวเขาได้ทำการผสมเกสรระหว่างเขาเกาะกับเข็มแดง ซึ่งเป็นกล้วยไม้คนละสกุลไว้ แม้ว่าการเพาะจะค่อนข้างยาก แต่ลูกผสมที่ได้มาก็ปรากฏว่าเลี้ยงง่าย โตเร็ว ซึ่งได้ลักษณะของเข็มแดงไว้มาก

เพราะเขาเกาะเป็นกล้วยไม้ที่มักจะมีอาการใบเน่าได้ง่ายและโตช้า ผิดกับนิสัยของลูกผสมที่ได้กล้วยไม้ผสมที่ได้ผสมขึ้นจากเข็ม เท่าที่รวบรวมได้ในปัจจุบัน มีดังนี้ :—

Vanda Bill Sutton × Ascocentrum curvifolium = Ascocenda Ophelia
(เข้มแดง)

Vanda Rothschildiana × Ascocentrum curvifolium = Ascocenda Meda Arnold
(เข้มแดง)

Vanda Gertrude Miyamoto × Ascocentrum curvifolium = Ascocenda Habanananda
(เข้มแดง)

Aerides odoratum × Ascocentrum curvifolium = ยังไม่ได้จดทะเบียนตั้งชื่อ
(กุหลาบกระเป๋าบืด) (เข้มแดง)

Ascocentrum curvifolium × Vanda lamellata = Ascocenda Portia Doolittle
(เข้มแดง)

Ascocenda Portia Doolittle × Vanda pumila = Ascocenda Charm

Rhyncostylis coelestis × Ascocentrum curvifolium = Rhyncocentrum Sagarik*
(เขาเกาะ) (เข้มแดง)

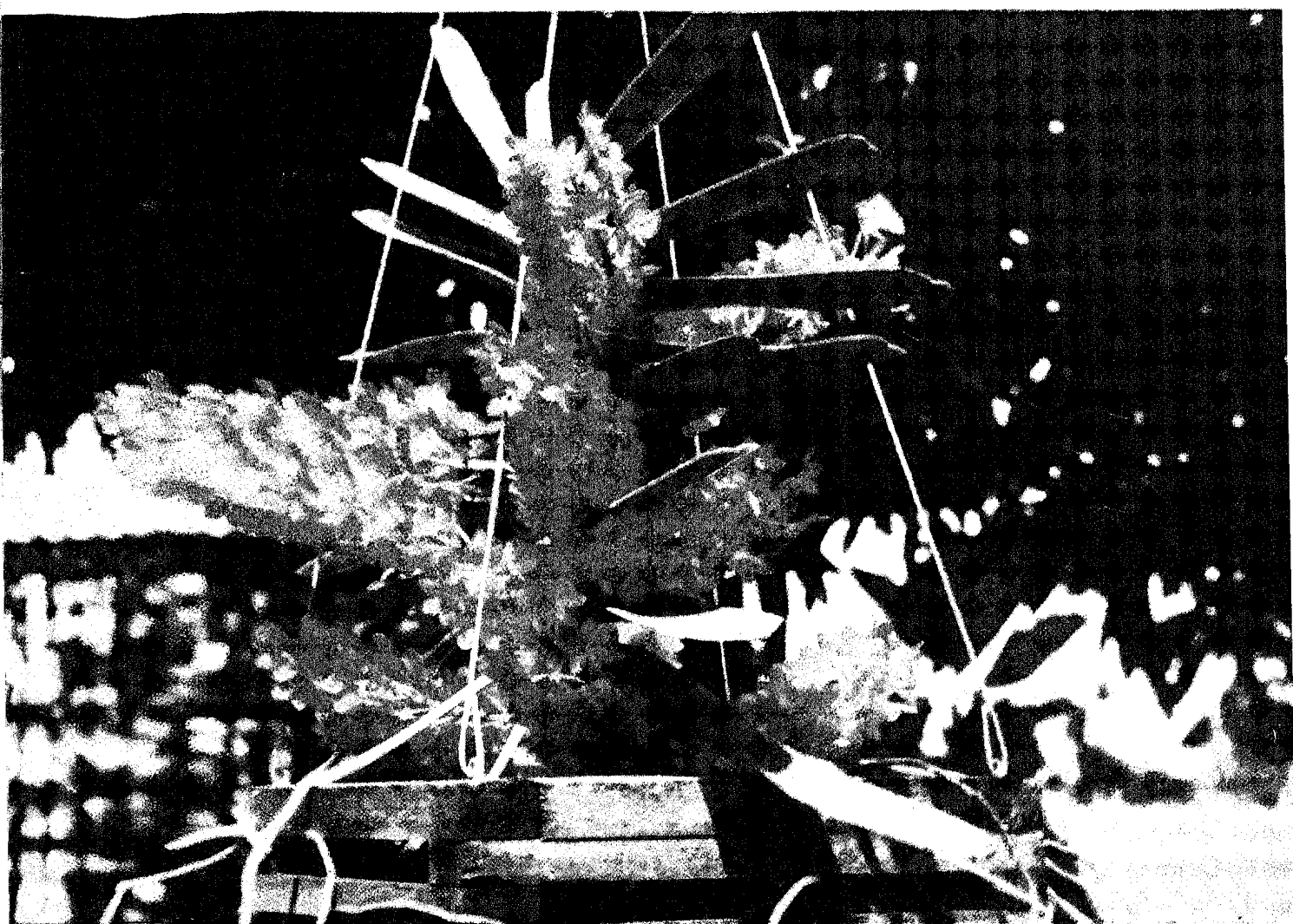
Ascocentrum miniatum × Neofinetia falcata = Ascocentrum Twinkle
(เข้มเสด)

Ascocentrum miniatum × Vanda lamellata = Ascocenda Chryse
(เข้มเสด)

Vanda laotica × Ascocentrum miniatum = Ascocenda MacDougol*
(เข้มขาว) (เข้มเสด)

*ผสมในประเทศไทย

จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้ทั้งเข้มแดงและเข้มเสด ได้ถูกนำไปใช้ในการผสมพันธุ์กันแพร่หลายมากขึ้น เนื่องจากกล้วยไม้สกุลนี้มีลักษณะทั่วไปใกล้เคียงกันกับแวนด้า แม้ดอกจะเล็ก แต่ก็น่ารัก ประกอบกับการเลี้ยงง่าย โตเร็ว สีสดใสน่าดูตา ลักษณะต่างๆ เหล่านี้จึงมีโอกาสนำไปผสมกับลักษณะดอกใหญ่ของแวนด้าด้วย

เข็มม่วง (*Ascocentrum ampulaceum*)

การดูแลกล้วยไม้สกุลแวนด้า

ประเทศไทยมีกล้วยไม้สกุลแวนด้าที่สวยงาม และมีความสำคัญทางพืชกรรมอยู่ในป่าตามธรรมชาติหลายชนิด เช่น พ้ามุย (Vanda coerulea) สามปอย (Vanda denisoniana) เอื้องโมกข์ (Vanda teres) ฯลฯ แสดงว่า ฝนฟ้าอากาศตามธรรมชาติของประเทศเรา เหมาะแก่การเจริญเติบโต และสืบพันธุ์ของพันธุ์ไม้สกุลนี้ เราควรจะภูมิใจว่า พันธุ์ไม้ซึ่งวงการกล้วยไม้ทั่วโลกให้ความสนใจนั้น ได้มีอยู่ในประเทศเราแล้วหลายชนิด ไม่จำเป็นต้องไปสั่งจากต่างประเทศมาทำพันธุ์ แม้แต่สหรัฐฯอาไวโอ ซึ่งไม่มีกล้วยไม้ป่างาม ๆ ตามธรรมชาติ อย่างบ้านเราแต่เขาก็ได้พยายามส่งพันธุ์ กล้วยไม้ป่าไปจากประเทศต่าง ๆ นำไปผสมและคัดพันธุ์ จนเป็นสินค้าออกได้อย่างเป็นล่ำเป็นสัน เรามีพันธุ์ไม้อยู่แล้วตามธรรมชาติจึงสามารถที่จะคัดพันธุ์ที่มีคุณลักษณะดีเด่นได้ดีกว่าเขา และใช้พันธุ์ไม้เหล่านั้นให้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง โดยทำการผสมและผลิตพันธุ์ ที่ดีเด่นออกมาเลี้ยงเพื่อความสุขและความเพลิดเพลินตลอดจนทำเป็นสินค้าออกต่างประเทศได้โดยไม่ต้องเก็บจากป่าอีกในอนาคต และพันธุ์ที่เราผลิตขึ้นมา นี้ ก็น่าจะมีคุณภาพดีเด่นกว่าพันธุ์ป่า เป็นที่นิยมมากกว่าพันธุ์ป่าด้วย

ในการคัดพันธุ์กล้วยไม้ มีแนวทางอันเป็นหลักสำคัญที่จะยึดถือเพื่อปฏิบัติ อยู่สองประการ คือ

๑. ควรที่จะรวบรวมพันธุ์ไม้เหล่านั้นมาทำการศึกษาลักษณะ และเตรียมปริมาณไว้เพื่อการคัดพันธุ์

๒. มีความรู้และความชำนาญในการดูลักษณะที่ดีเด่นของพันธุ์ไม้เหล่านั้นโดยเฉพาะ

๓. วางแนวทางการผสมพันธุ์ให้รัดกุม เพื่อที่จะให้ได้พันธุ์ที่พัฒนายิ่ง ๆ ขึ้นไป

ประเด็นสำคัญที่จะกล่าวในที่นี้ก็คือ การดูลักษณะที่ดีเด่นของกล้วยไม้สกุลแวนด้า ซึ่งเราจะนำไปใช้ในการคัดเลือกพันธุ์แวนด้าทั่วไป สำหรับกล้วยไม้แวนด้าไทยที่งามเด่น เช่น พ้ามุย และ สามปอย ชนิดต่าง ๆ ก็สามารถจะใช้แนวทางนี้ได้ เรื่องนี้จึงมิใช่จะเป็นประโยชน์ แต่เฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่เป็นกรรมการตัดสินการประกวดเท่านั้น แม้แต่นักเล่นกล้วยไม้สมัครเล่นทั่ว ๆ ไป ก็สามารถที่จะนำเอาความรู้และข้อคิดเห็นในการดูลักษณะแวนด้าเหล่านั้นไปใช้ในการ

ตัดสินใจด้วยตนเองได้ว่า ต้นใดมีลักษณะดีเด่นอย่างไร สิ่งสำคัญประการหนึ่ง ที่จะขอฝากไว้ เป็นข้อเตือนใจก็คือ ก่อนที่จะดูลักษณะของดอกไม้ที่ตั้งอยู่ตรงหน้าของท่านต้องทำใจ ให้เป็นกลาง อย่าโน้มเอียง หากต้นไม้ซึ่งอยู่ตรงหน้าท่านนั้น เป็นของท่านเองหรือ ของเพื่อนฝูงคนที่ท่านต้องเกรงใจ แล้วจึงดำเนินการพิจารณาไปตามเหตุผลและหลักวิชา ตลอดจนไหวพริบในการตัดสินใจ บางคนคิดไปว่า การดูลักษณะ ตามหลักเกณฑ์ที่เราใช้ในการตัดสินใจนั้น เป็นของยากสำหรับบุคคลทั่วไป นอกจากนักวิชาการ แท้ที่จริงแล้ว หลักเกณฑ์ ในการตัดสินใจก็เป็นสิ่งที่นักวิชาการได้วิเคราะห์ และแยกออกมาเป็นรายการปลีกย่อยจากธรรมชาติ หรือความรู้สึกที่บุคคลทั่วไป มีความรู้สึกนั่นเอง อาทิเช่น มีพ้ามุ่ยต้นหนึ่งส่งเข้าไปรับการตัดสินใจ ปรากฏว่าใครๆ ก็ไปมุงดู และให้ความสนใจกันมากเป็นพิเศษนอกเหนือจากต้นอื่นๆ เมื่อความรู้สึกของคนทั่วไป ไปเห็นว่าสวย อันเป็นธรรมชาติของความรู้สึกของคนที่มีใช้นักวิชาการแขนงนี้ นักวิชาการก็ย่อมจะเห็นว่าสวยด้วย เพราะนักวิชาการก็เป็นบุคคลธรรมดาเหมือนกัน แต่เพื่อให้ การลงความเห็นพินิจไม้ต้นนั้นสวย ได้มีการบันทึกเหตุผลไว้เป็นหลักฐาน นักวิชาการจึง ต้องหาเหตุผลว่า ทำไมพินิจไม้ต้นนั้นจึงสวย? และวิเคราะห์แยกออกมาเป็นรายการปลีก ย่อยว่า มีลักษณะต่างๆ อะไรบ้าง ที่ประกอบกันเข้าแล้วทำให้ความรู้สึกของคนทั่วไป ไปเห็นว่า สวย แต่ก็ก็มีบางครั้งบางคราว ที่นักวิชาการมองเห็นไกลกว่าที่คนอื่น ๆ จะมองเห็นได้ เนื่องจาก นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาแต่ละสาขา ย่อมจะมีความรู้สึกและความละเอียดอ่อน ในงานแขนงวิชานั้นๆ ดีกว่าผู้อื่นจึงสามารถพิจารณาได้ละเอียดละออกว่า แต่ก็ย่อมจะต้องมีเหตุ มีผลที่จะอธิบายได้ ดังนั้นในการดูลักษณะพินิจไม้หรือการตัดสินใจก็ตาม ขออย่าได้นึกว่า เรา กำลังปฏิบัติงานที่หนักและเคร่งเครียดในหลักวิชา ควรปล่อยจิตใจและความรู้สึกให้เป็นไปตาม ธรรมชาติ แต่เอาหลักวิชาและเหตุผลเข้าไปเป็นพื้นฐานช่วยหาเหตุผลและตรวจสอบเมื่อมีการ สงสัย นอกจากจะเป็นการช่วยมิให้เราต้องเหนี่ยวกับการเคร่งเครียดในทางจิตใจแล้ว ยังจะช่วย ให้เรารู้สึกเพลิดเพลิน และมีความสุขเยือกเย็นในการปฏิบัติงานอีกด้วย

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า เราควรจะใช้พินิจไม้พื้นเมืองของเราให้เป็นประโยชน์ ปรับปรุง และพัฒนาคุณลักษณะของพินิจไม้ให้ดีขึ้น นอกจากเราจะได้พินิจไม้ที่มีคุณลักษณะดีเด่นไว้ปลูก และชมเพื่อความเพลิดเพลินทางจิตใจของเราเองแล้ว เรายังจะขายเป็นสินค้าออกนอกประเทศ โดยไม่ต้องรบกวนพินิจกล้วยไม้จากป่า อีกทั้งยังเป็นการช่วยเศรษฐกิจของประเทศได้อีกด้วย

โลกเราขณะนี้มีการคมนาคมที่ถึงกันได้สะดวกมาก การเดินทางไปมาและการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นตลอดจนการคบค้าสมาคมระหว่างบุคคลต่างประเทศมีมากขึ้น และการติดต่อเหล่านี้ จะสะดวกรวดเร็วก็ด้วยการเข้าใจซึ่งกันและกันได้ดี ความคิดเห็นที่ตรงกัน ย่อมจะช่วยให้การติดต่อเหล่านั้นหมดเปลืองเวลา และเกิดปัญหาน้อยลง หากเราจะให้สินค้าหรือสิ่งที่เราสนใจ ทำให้เกิดประโยชน์แก่วงการสากล เราควรจะใช้มาตรฐานของสากล ซึ่งเป็นมาตรฐานที่ในวงการของโลกยอมรับ และมาตรฐานเหล่านี้ได้ถูกปรับปรุงแก้ไข จนกระทั่งใกล้เคียงกันกับความคิดเห็นและรสนิยมของบุคคลส่วนใหญ่ในวงการสากลมาแล้ว ดังนั้น ในบทวิจารณ์เหตุผลของลักษณะต่าง ๆ ของกล้วยไม้ที่เราจะดูและตัดสิน จึงเป็นมาตรฐานการให้คะแนนของสากล ในฐานะที่ข้าพเจ้าได้รับเกียรติแต่งตั้งให้เป็นผู้แทนประเทศไทย และเป็นกรรมการพิจารณา กฎเกณฑ์ของวงการสากลด้วยคนหนึ่ง จากที่ประชุมกล้วยไม้ของโลกครั้งที่ ๔ ดังนั้น หากมีการปรับปรุงแก้ไขหลักเกณฑ์การตัดสินเกิดขึ้นในอนาคต เราก็น่าจะมีส่วนรู้เห็น และออกความคิดเห็นด้วย

๑. ก่อนการตัดสิน กรรมการตัดสินไม่ควรที่จะเก็บเอาผลการตัดสินครั้งก่อน ๆ หรือการที่ได้เคยเห็นกล้วยไม้ต้นที่กำลังจะทำการตัดสินนั้น ให้ดอกไม้สวยงามเป็นที่สບอารมณ์ในครั้งก่อน ๆ มาเป็นเครื่องพิจารณาประกอบการตัดสินในครั้งนี้ แต่ให้พิจารณาเฉพาะคุณลักษณะซึ่งแสดงอยู่เฉพาะหน้าในขณะที่ทำการตัดสินเท่านั้น และไม่ควรเอาคำพูดของเจ้าของต้นไม้นั้น หรือใคร ๆ ก็ตามซึ่งอยู่ในที่นั้น และมักจะกล่าวว่า ได้เคยเห็นกล้วยไม้ต้นนี้บานสวยงามกว่าในครั้งก่อน ๆ หรือเคยได้รับรางวัลที่ ๑ ที่โน่นที่นี่มาแล้ว มาเป็นข้อพิจารณา

๒. ก่อนการตัดสิน กรรมการไม่ควรจะสนใจกับชื่อต้นไม้ไปในทางที่จะก่อให้เกิดความโน้มน้าวใจ เช่น พ้ามุ่ย จากแหล่งที่คนกล่าวถึงมาก ๆ จะต้องดีกว่าพ้ามุ่ยจากแหล่งอื่น ๆ สามปอยหลวง จะต้องดีกว่าสามปอยอื่น ๆ หรือช้างแดงช้างเผือก จะต้องดีกว่าช้างกระ เป็นต้น เพราะชื่อเหล่านี้ อาจทำให้เกิดความโน้มน้าวใจขึ้นได้ง่าย โดยไม่รู้สีกตัว ควรจะเพ่งเล็งถึงคุณสมบัติที่เห็นอยู่เฉพาะหน้าเท่านั้น เช่น ช้างแดงต้นหนึ่งซึ่งในขณะตัดสินนั้น ดอกโรยเกือบหมดช่อ หรือฟังจะบานยังไม่เต็มที่แม้ว่าจะมีเจ้าของหรือใครก็ตามพูดว่า ได้เห็นดอกมาแล้วว่าสวยงาม แต่ในการตัดสินก็ไม่สามารถที่จะให้รางวัลแก่กล้วยไม้ต้นนั้นได้ หรือ สามปอยหลวง ซึ่งมีชื่อเป็นที่กล่าวขวัญกัน แต่ในการประกวด หากมีสามปอยหลวง ซึ่งดอกมีขนาดเล็กกว่าธรรมชาติ

ที่ควรจะเป็น สีสรรไม่สะอาดสดใส กลีบบิดเบี้ยวอย่างไม่ได้ระเบียบ ฯลฯ และลักษณะอื่น ๆ ซึ่งไม่ชักชวนให้ดอกกล้วยไม้ต้นนั้นเกิดความงามน่ารักในสายตาของคนทั่ว ๆ ไปแล้ว ก็ย่อมจะแพ้สามปอยดงซึ่งมีดอกใหญ่สีสดใสและเข้ม พอร์มดอกกลมได้สัดส่วนงดงาม และช่อดอกสมบูรณ์เต็มที่ ซึ่งทำให้มีความงามเด่นตามธรรมชาติของพันธุ์ไม้ชนิดนี้

๓. กรรมการตัดสินไม่ควรตื่นเต้นและตัดสินใจเร็วเกินไป เช่น มีกล้วยไม้ลูกผสมอยู่ชุดหนึ่ง ในชุดที่ผสมจากพ่อแม่เดียวกันนี้ มีต้นแรกซึ่งดอกบานออกมาสวยงามกว่าพ่อแม่อย่างน่าสนใจ แต่กรรมการยังมิได้ทราบว่า ต้นต่อ ๆ ไปจะให้ดอกที่มีคุณลักษณะดีเด่นอย่างไร หากแสดงการตื่นเต้นกับดอกของต้นแรกจนเกินควรและตัดสินใจเร็วเกินไป ให้ประกาศนียบัตรรับรองคุณภาพชั้นสูงแก่กล้วยไม้ต้นนั้นครั้งเมื่อต้นต่อ ๆ ไปในชุดเดียวกันให้ดอกภายหลัง ปรากฏว่าส่วนมากสวยงามและมีคุณลักษณะดีเด่นกว่าต้นแรก ซึ่งได้ประกาศนียบัตรชั้นสูงไปแล้วยิ่ง ๆ ขึ้นไปก็จะเกิดความลำบากใจแก่กรรมการขึ้นได้ เรื่องทำนองนี้ได้เคยปรากฏมาแล้วแม้แต่ในวงการกล้วยไม้ต่างประเทศ

รายการที่ใช้พิจารณาให้คะแนนกล้วยไม้ “ แวนด้า ” ของสากลมีดังนี้ : —

๑. สีของดอก (color of flower)

ก. สีทั่วไป (over-all color) หมายถึงการพิจารณาสีของทั้งดอกอย่างรวม ๆ โดยไม่แยกพิจารณาเป็นส่วน ๆ คือ เรามองดูดอกทั้งดอกว่ามีสีเรียกร้องหรือดึงดูดความสนใจได้มากน้อยเพียงใด หากจะพิจารณาหลักเกณฑ์เป็นรายการย่อย ก็อาจจะแยกออกได้ คือ ความกลมกลืนของสี (harmony) ไม่ว่าจะเป็นสีที่เรียบ (solid) หรือมีจุดมีกระ หรือมีตาสมุกซึ่งบางคนเรียกว่า ตาร่างแห (tessellation) หรือไม่มีก็ตาม หากมีประจุด ก็ควรจะกระจายอย่างเรียบร้อยไม่ฝืนสายตา ซึ่งเป็นการกระจายของจุดตามแบบธรรมชาติ ในประเด็นของฟ้ามุ่ยอาจจะมีความสำคัญอย่างหนึ่ง คือ การมีตาสมุกหรือไม่ หากสีนั้นเป็นสีที่เรียบร้อยและสม่ำเสมอตามธรรมชาติแลดูงามตาแล้ว การที่มีตาสมุกหรือไม่ จึงมิใช่ข้อที่กรรมการจะคำนึงถึง แต่ถ้าหากดอกมีตาสมุก แต่ตานั้นเข้มอ่อนไม่เท่ากัน หรือการกระจายของตาร่างแหนั้นไม่สม่ำเสมอกลมกลืนกันแล้ว คะแนนในรายการนี้จะต้องถูกตัดลงไปมากน้อยตามสัดส่วนของความไม่สม่ำเสมอ นั้น เช่นเดียวกัน หากเป็นต้นที่ให้ดอกสีเรียบไม่มีตาสมุก ถ้าหากสีสม่ำเสมอเรียบร้อยแลดูรื่นนัยตาเป็นส่วนดีส่วนหนึ่ง แต่ถ้าหากสีเข้มและจางไม่สม่ำเสมอ อันเป็นเหตุให้เกิด

ความเป็นระเบียบเรียบร้อย อาจแลดูชัดหรือต่างเป็นหย่อมๆ ก็จะต้องถูกตัดคะแนนใน
 รายการของ “ความกลมกลืนของสี” ลงไปเล็กน้อยตามความมากน้อยของความไม่สม่ำเสมอ
 ประการที่สอง ที่จะต้องนำมาพิจารณาในหัวข้อของ “สีทั่วไป” ก็คือ สัมผัสสุทธิและสดใส
 (brilliance and purity) หมายความว่า ถ้าเราดูดอกแต่ละดอกโดยทั่วๆ ไป ควรจะไม่มีรอย
 ดำหรือสีแปลกปลอมซึ่งทำให้เกิดความไม่น่าดูขึ้นไม่ว่าจะเกิดจากสาเหตุใดๆ ก็ตาม เช่น สาเหตุ
 ภายนอก ซึ่งเกิดจากความร้อนของแสงแดด น้ำ ทำให้ส่วนหนึ่งส่วนใดของดอก ช้ำ เน่า หรือ
 ไหม้ หรือรอยตำหนิที่เกิดจากโรคและแมลง ตลอดจนสาเหตุทางพันธุศาสตร์ ซึ่งเป็นสาเหตุ
 ภายในอันเป็นเหตุให้สีมีอาการต่างผิดปรกติเจือปน ทำให้เกิดความไม่น่าดูสภาพของดอกกล้วยไม้
 ที่ส่งเข้าประกวด ก็มีผลถึงการพิจารณาข้อนี้ด้วย หากดอกบานมาแล้วเป็นเวลานานเกินควร
 จนเป็นเหตุให้สีของดอกเก่าและคล้ำขาดความสดใส คะแนนในรายการนี้ก็จะถูกตัดทอนลงไป
 ตามส่วน นอกจากนั้น สีดอกบางสีที่อาจปรากฏขึ้นเป็นลักษณะประจำต้นและเป็นสีที่คล้ำ ขาด
 ความสดใสภายในตัวก็เป็นกรณีหนึ่งซึ่งควรจะได้รับพิจารณาในรายการนี้ ประการที่สาม
 ได้แก่ สีหายาก (rarity) ซึ่งหมายความว่า จะต้องเป็นสีที่หาได้ยากในกล้วยไม้ชนิดนั้น
 และจะต้องเป็นสีที่สดใสน่าดูด้วย เช่น พุ่มที่มีสีฟ้าเข้มและสดใส โดยปรกติพุ่มทั่วๆ ไป
 มักจะมีสีฟ้าปนแดง หรือที่เรียกกันว่า “สีฟ้าอมม่วง” ถ้าหากเราได้ต้นที่มีสีม่วงปนน้อย สีฟ้า
 ก็จะเด่นชัดมากขึ้น ถ้ายิ่งเป็นสีที่เข้มและสดใส คะแนนสีหายาก คือ สีฟ้าเข้ม และคะแนน
 ความบริสุทธิ์สดใสก็จะช่วยเพิ่มคะแนนรวมให้สูงขึ้นโดยคุณลักษณะส่วนนี้ แต่ถ้าสีหายากนั้น
 เกิดเป็นสีที่ไม่น่าดู คือ ทำให้แลดูสกปรก และทำให้เกิดความไม่สมดุลและไม่สม่ำเสมอขึ้น
 ก็จะไปถึงคะแนนในรายการอื่นๆ ที่กล่าวแล้วข้างต้นลงไปด้วย ในส่วนของ “สีทั่วไป” นี้ มี
 คะแนนเต็มอยู่ ๒๐ คะแนน ซึ่งประกอบด้วยรายการย่อย ๓ รายการ คือ สีกลมกลืน ๘ คะแนน
 สีสดใสและบริสุทธิ์ ๘ คะแนน สีหายาก ๔ คะแนน คะแนนสีกลมกลืนและสีสดใสบริสุทธิ์สูง
 กว่าคะแนนสีหายากถึงเท่าตัว เพราะตามความจริงหรือธรรมชาติของทัศนนิยมของมนุษย์ ถ้า
 สีนั้นมีความกลมกลืนเรียบร้อย และบริสุทธิ์สดใส ก็นับว่าเป็นส่วนสำคัญที่ชวนให้เราสนใจ
 และมองไม่เบื่อ ส่วนสีหายากนั้น จะเรียกร้องความสนใจจากเราเพิ่มขึ้นอีกเพียงเล็กน้อย แต่
 ถ้าหากสีนั้นแม้ว่าจะเป็นสีที่หายาก แต่มองแล้วไม่สดใส ไม่กลมกลืน ทำให้เรารำคาญตา
 ก็จะทำให้หมดความงามเด่นไปได้

ข. สีของส่วนต่าง ๆ (parts of flower) เป็นการพิจารณาสีแยกเป็นรายการของส่วนต่าง ๆ โดยละเอียดอีกครั้งหนึ่ง นับตั้งแต่สีของกลีบนอกบน (dorsal sepal) สีของกลีบนอกล่าง (lateral sepal) สีของกลีบใน (petal) และสีของปาก (labellum) กลีบนอกบนของกล้วยไม้มีอยู่เพียงกลีบเดียว โดยเฉพาะของแวนด้ากลีบนอกบนมีขนาดและมีส่วนช่วยให้ดอกงามเด่นน้อยกว่ากลีบอื่น ๆ ดังนั้น คะแนนส่วนนี้จึงมีคะแนนเต็มอยู่เพียง ๒ คะแนน กลีบนอกคู่ล่างของแวนด้าก็จะมีขนาดใหญ่กว่ากลีบอื่น ๆ ถ้าหากกลีบคู่นี้มีความงามเด่นก็จะมีส่วนช่วยให้ดอกงามได้มาก แต่ถ้าหากกลีบคู่นี้มีส่วนเสีย ก็จะต้องความงามของดอกลดลงได้มากกว่าส่วนเสียที่ปรากฏในกลีบอื่น ๆ ด้วย ดังนั้น คะแนนเต็มในรายการสีของกลีบนอกคู่ล่างจึงมีถึง ๕ คะแนน ซึ่งมากกว่าคะแนนในรายการสีของส่วนอื่น ๆ แต่ละส่วน ส่วนกลีบในของแวนด้าแม้ว่าจะมีขนาดไม่ใหญ่กว่ากลีบนอกบน แต่กลีบในมีอยู่สองกลีบ จึงมีส่วนเด่นสุดตามากกว่ากลีบนอกบน คะแนนเต็มในรายการนี้จึงมี ๓ คะแนน ซึ่งมากกว่าคะแนนเต็มในรายการกลีบนอกบน แต่ก็น้อยกว่าคะแนนเต็มในรายการกลีบนอกล่าง ซึ่งเป็นส่วนที่ใหญ่ที่สุดของดอกแวนด้า รายการสุดท้ายในเรื่องสีของส่วนต่าง ๆ คือ สีของปากซึ่งมีคะแนนเต็ม ๒ คะแนน เนื่องจากปากของแวนด้ามีขนาดจ้อยอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างเล็ก จึงมิได้ช่วยส่งเสริมความงามเด่นของดอกเท่าใดนัก แต่ก็ต้องไม่ลืมว่าทุก ๆ ส่วนของดอก มีส่วนช่วยความงามเด่นของดอกด้วยกันทั้งนั้น หากขาดส่วนหนึ่งส่วนใดไปเสีย ดอกนั้นก็จะเป็นดอกที่สมบูรณ์ได้ หากแต่ว่าคะแนนเต็มของแต่ละส่วนมากน้อยแตกต่างกันไปตามลำดับความมากน้อยในการช่วยส่งเสริมความงามเด่นของดอก หากจะรวมคะแนนเต็มจากรายการย่อย ๆ ทั้งหมดในเรื่องสีของส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ก็จะได้ ๑๒ คะแนน

เมื่อกลับไปพิจารณารายการใหญ่เรื่อง "สีของดอก" ซึ่งแบ่งออกเป็นรายการรองสองรายการคือ สีทั่วไป มีคะแนนเต็มอยู่ ๒๐ คะแนน และสีของส่วนต่าง ๆ มีคะแนนเต็มอยู่ ๑๒ คะแนน รวมเป็นรายการใหญ่ สีของดอก ๓๒ คะแนน จึงอาจเกิดปัญหาขึ้นได้ว่า ทำไมสีทั่วไปจึงมีคะแนนเต็มสูงกว่าสีของส่วนต่าง ๆ เกือบเท่าตัว ถ้าหากจะหาเหตุผลกันแล้วก็คงจะไม่ยากนัก สมมุติว่า เราเดินผ่านกล้วยไม้ซึ่งกำลังมีดอกบานกลุ่มหนึ่ง เรามองผ่านไป โดยมีได้พินิจพิเคราะห์ถึงรายละเอียดของส่วนต่าง ๆ ของดอก แต่เป็นการมองดูอย่างทั่ว ๆ ไป ต้นที่มีดอกเรียกร้องความสนใจของเราได้ในด้านความสวยงาม ควรจะเป็นต้นที่มีความงามทั่ว ๆ ไปดีเด่น

กว่าต้นอื่น ๆ เมื่อเราได้ให้ความสนใจกับดอกของต้นนั้นแล้ว เราจึงจะหยุดพิจารณาในรายละเอียดอีกทีหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ลักษณะความงามทั่ว ๆ ไปนั้น มีความสำคัญมากกว่ารายละเอียดปลีกย่อย การพิจารณาดังมาตรฐานการตัดสินจึงได้ให้ระดับคะแนนเต็มในส่วนซึ่งมีความสำคัญที่จะเสริมความงามของดอกมากกว่าไว้ในอันดับที่สูงกว่า ผลการตัดสินดอกไม้จึงจะช่วยสนับสนุนคุณภาพในด้านความงามของดอกอย่างแท้จริง

๒. รูปแบบของดอก (form of flower)

รูปแบบ หรือที่เรามักนิยมเรียกทับศัพท์ว่า “ฟอร์ม” นั้น เป็นลักษณะที่สำคัญอีกลักษณะหนึ่งของดอกที่จะช่วยให้ดอกมีความงามเด่นไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าลักษณะสีเท่าใดนัก รูปแบบ หรือ “ฟอร์ม” นี้ หมายถึงรูปลักษณะของดอกแต่ละดอก ซึ่งได้สัดส่วน สมดุล และผึ่งผาย และจะต้องมีความนุ่มนวลตามแบบธรรมชาติของสิ่งที่มีชีวิต ไม่ว่าจะมองด้านตรงหรือด้านข้าง ด้านบนหรือด้านล่างรูปแบบของดอกนั้น ได้แบ่งการให้คะแนนออกเป็นสองรายการ คือ

ก. รูปแบบทั่วไป (cover-all form) รูปแบบของดอกแต่ละดอก เมื่อมองดูทั่ว ๆ ไป หรือมองดูทั้งดอกจะไม่รู้สึกขัดหรือฝืนนัยน์ตา หมายความว่า ส่วนซีกซ้ายและซีกขวาของดอกควรจะต้องได้สัดส่วนสมดุลกัน และละม้ายคล้ายคลึงกันที่สุดกับดอกทุก ๆ กลีบจะต้องผึ่งผายตามธรรมชาติของพันธุ์ไม้ชนิดนั้นๆ หรืออาจจะมีลักษณะผิดปกติที่เป็นไปในทางดี ช่วยส่งเสริมความงามเด่นของดอกยิ่งขึ้น ก็น่าจะได้รับคะแนนเป็นพิเศษ เช่น พ้ามุ่ย ซึ่งมีกลีบในของดอกบิดที่โคนกลีบ อันเป็นธรรมชาติทั่ว ๆ ไปของพันธุ์ไม้ชนิดนี้ และเราไม่ถือว่าเป็นลักษณะเลว แต่ถ้าหากบังเอิญมีต้นหนึ่งให้ดอกซึ่งโคนกลีบในไม่บิด และลักษณะดังกล่าวนี้ ได้ช่วยให้ดอกแต่ละดอกมีความงามเด่นยิ่งขึ้นไปอีก ก็ควรได้รับการพิจารณาให้คะแนนในรายการนี้สูงขึ้นไปอีกเล็กน้อย แต่จะต้องไม่ให้เกิดความลำเอียงจนเป็นเหตุให้ต้องตัดคะแนนพวกที่มีกลีบในบิดซึ่งเป็นลักษณะธรรมชาติของพันธุ์ไม้ชนิดนั้นลงไปอีก และไม่ควรถือจะตัดสินลืมนัดจนลืมนิยามพิจารณาบทบาทของลักษณะอื่น ๆ และพึงเล็งลงไปแต่เพียงลักษณะที่เคยพบเห็นนี้แต่อย่างเดียวมาเป็นเครื่องตัดสินทั้งหมด ประสพการณ์ที่ข้าพเจ้าได้พบเห็นมาแล้ว และน่าจะเป็นตัวอย่างในการศึกษาเรื่องนี้ได้ดี ได้แก่ การตัดสินในงานประกวดกล้วยไม้พ้ามุ่ยประจำปี ของสมาคมกล้วยไม้เชียงใหม่ที่ได้ปฏิบัติเป็นประจำทุกปีมา บางปีปรากฏว่า ต้นที่มีรูปแบบดอกกลม และผึ่งผายได้สัดส่วน เป็นลักษณะเด่นได้รับรางวัลหนึ่ง ปรากฏว่า ในปีนั้นนักเล่นต่างก็ชวนซื้อขายหาแต่พ้ามุ่ยที่มีรูปแบบของดอก

ผิงผาย โดยมีได้คำนึงว่า สีจะชัดสักเพียงใด ครั้นต่อมาอีกปีหนึ่งปรากฏว่า ผลการตัดสินรางวัลที่หนึ่งได้แก่พุ่มยี่ตันซึ่งมีสีเป็นลักษณะเด่น ทำให้นักเล่นบางคนสงสัยไปว่า กรรมการตัดสินจะถือเกณฑ์เอารูปแบบดอกดี หรือสีดีกันแน่ ความจริง เมื่อท่านได้ศึกษาจากเรื่องที่ได้อธิบายมาแล้วในตอนต้นๆ ก็จะทราบได้ว่า กล้วยไม้ดอกจะสวยงามนั้นมีได้อยู่ที่ลักษณะหนึ่งลักษณะใดเพียงลักษณะเดียวอย่างที่บางคนหลงผิดไป ความจริงเราผู้เล่นกล้วยไม้จำเป็นจะต้องพิจารณาให้รอบคอบ และจะต้องพิจารณาทุกลักษณะที่มีส่วนช่วยให้ดอกไม้ความงามเด่น สมมติว่าการที่ต้นฟอร์มดอกดีได้รับรางวัลที่หนึ่งในปีหนึ่งนั้น เนื่องจากในปีนั้นเราจะเทียบกับต้นที่ได้รับรางวัลที่สอง ซึ่งสีดีกว่า แต่ดีกว่าไม่มากนัก แต่ต้นฟอร์มดีซึ่งได้รับรางวัลที่ ๑ มีฟอร์มดอกดีกว่าต้นรางวัลที่สองมาก หลังจากเฉลี่ยจากรายการคะแนนทุกๆ รายการแล้ว คะแนนฟอร์มดอกไปช่วยคะแนนสี จนเป็นเหตุให้คะแนนรวมนำหน้าขึ้นมาได้ ส่วนในปีต่อมา มีอีกต้นหนึ่งซึ่งฟอร์มดอกดีเหนือกว่าต้นอื่นๆ แต่สีชัดมากมาย ความแตกต่างอันเกิดจากฟอร์มดอกดีกว่าต้นอื่นๆ มีไม่มากนัก และอาจถูกตัดคะแนนเกี่ยวกับขาดความสมดุลของกลีบดอกทั้งสองข้าง เช่น กลีบนอกคู่ล่างตัวกันทำมุมไม่ได้ระดับกัน ฯลฯ ดังนั้นเมื่อเฉลี่ยคะแนนแล้ว ปรากฏว่า ความแตกต่างทางรายการสีมีมากกว่ามาก จึงได้ตัดคะแนนฟอร์มดอกลงไปจนทำให้ต้นสีดีชนะที่หนึ่งไปในที่สุด เท่าที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ เป็นแต่เพียงตัวอย่างที่ต้งปัญหา เพื่อประกอบการอธิบายให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจวิธีการดูกล้วยไม้เวนดำได้เข้าใจดียิ่งขึ้นเท่านั้น ถ้าหากจะกล่าวกันจริงๆ แล้วมิใช่แต่เรื่องสีของดอกและรูปแบบของดอกเท่านั้น แต่ยังมีลักษณะดอก และลักษณะของช่อดอกอีกสองรายการใหญ่ๆ ที่จำเป็นจะต้องพิจารณาร่วมด้วย และก็เป็นการแน่นอนว่า จะต้องมีส่วนช่วยสนับสนุน หรือช่วยลดคะแนนการตัดสินได้เช่นเดียวกัน คะแนนที่ได้จากการตัดสินแต่ละต้นจึงมิใช่คะแนนของลักษณะหนึ่งลักษณะใดอย่างที่บางคนหลงผิดไป หากแต่เป็นส่วนผสมของคะแนนที่ได้จากส่วนต่างๆ ของดอก และของช่อดอก ซึ่งมีส่วนรับผิดชอบในความงามเด่นของดอกและช่อดอกกล้วยไม้นั้นทั้งหมด และคะแนนเต็มของแต่ละลักษณะ ก็ได้ถูกจัดไว้มากน้อยต่างกันตามลำดับความเด่นของแต่ละส่วน ตลอดจนธรรมชาติของพันธุ์ไม้อยู่แล้ว เรื่องฟอร์มดอกทั่วไปของเวนดำนั้น เรามักจะกล่าวขวัญกันเสมอๆ สำหรับต้นที่มีฟอร์มดอกกลมและกลีบซ้อนชิด หรือริมกลีบเกยกันจนทำให้ดอกแลดูแน่นทึบ ไม่มีช่องโหว่ระหว่างกลีบ ซึ่งก็เป็นส่วนดีมากในรายการของฟอร์มดอกทั่วไป แต่ต้องไม่ลืมพิจารณาธรรมชาติของพันธุ์ไม้ด้วยว่ายัง

มีเวन्द้าอีกไม่น้อยชนิด ซึ่งมีฟอร์มดอกตามธรรมชาติ ไม่สามารถจะเน้นทึบ หรือกลีบซ้อน เกยกันได้ แต่กลีบดอกทุกกลีบก็อาจจะอยู่ในลักษณะแผ่ผาย ได้สัดส่วน และมีความสมดุลระหว่าง สองซีกของดอกอย่างงามน่าดู การทรงตัวของกลีบดอกซึ่งเปรียบเสมือนรัศมี โดยมีเส้าเกสร (column) ของดอกเป็นศูนย์กลาง ควรจะมีจังหวะทั้งตงามและอยู่ในรูปของวงกลม แม้ว่าจะ มีเวन्द้าบางชนิด ซึ่งกลีบนอกคู่ล่างมีลักษณะใหญ่กว่ากลีบอื่นๆ อย่างเด่นชัด แต่ถ้าหากจังหวะ ของการทรงตัวของกลีบสม่ำเสมอแล้ว จะไม่ทำให้ดอกแลดูน่าเกลียดหรือฝืนนัยน์ตา ถ้าหาก จังหวะกลีบไม่ดี เช่น กลีบนอกคู่ล่างตงมากเกินไป หรือกลีบในหักงอหรือข้างหนึ่งข้างใดยก ช่องว่างระหว่างกลีบนอกคู่ล่างและกลีบในก็จะเกิดขึ้น ถ้าหากเป็นดอกที่มีช่องว่างระหว่างกลีบอยู่แล้ว โดยธรรมชาติ หากจังหวะกลีบไม่สม่ำเสมอ บางช่องก็อาจกว้าง บางช่องก็อาจแคบ ทำให้ เกิดความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้นภายในดอก คะแนนเต็มในรายการ รูปแบบทั่วไป นี้ ได้กำหนดคะแนนเต็มไว้ ๑๔ คะแนน

ข. รูปแบบเฉพาะส่วน (parts of flower) เป็นการพิจารณาความเป็นระเบียบ เรียบร้อยของส่วนต่างๆ ของดอก เพื่อกลั่นกรองความสวยงามของดอกให้ละเอียดละออยิ่งขึ้น อย่างที่มักจะมีคำชมกันว่า “มองผาดก็งาม มองพิศก็งาม” การพิจารณารูปแบบทั่วไป จึงเป็น การมองผาด ส่วนการพิจารณาเฉพาะส่วนเป็นการมองพิศ. ในรูปแบบเฉพาะส่วนนี้ มีคะแนน เต็มอยู่ ๑๖ คะแนน ซึ่งได้แยกออกเป็นรายการรูปแบบของส่วนต่างๆ คือ กลีบนอกบน ๔ คะแนน กลีบใน ๔ คะแนน กลีบนอกคู่ล่าง ๕ คะแนน และปาก ๓ คะแนน จะเห็นได้ว่า คะแนนรูปแบบของกลีบนอกบนและกลีบในให้ไว้เท่ากัน เนื่องจากในกล้วยไม้เวन्द้า นั้น กลีบ นอกบนและกลีบในมักจะมีขนาดใกล้เคียงกัน จึงมีส่วนรับผิดชอบในความงามเด่นของดอกพอๆ กัน แต่กลีบนอกคู่ล่างของเวन्द้ามักจะมีขนาดใหญ่กว่า จึงมีส่วนช่วยความงามเด่นของดอก มากกว่า ดังนั้น จึงมีคะแนนเต็ม ๕ คะแนน ซึ่งสูงกว่ากลีบทั้งสองชนิดที่กล่าวมาแล้ว ๑ คะแนน ส่วนปากเวन्द้ามักมีคะแนนเต็มเพียง ๓ คะแนน เนื่องจากเมื่อเทียบกับกลีบต่างๆ แล้ว ปากเวन्द้ามักมีขนาดเล็กมาก ดังนั้น ปากจะสวยงามหรือไม่จึงมีส่วนกระทบกระเทือนความงามของดอก เพียงเล็กน้อย เมื่อรวมคะแนนในรายการ “รูปแบบ หรือ ฟอร์ม” ทั้งทั่วไป และเฉพาะ ส่วนเข้าด้วยกัน จึงมีคะแนนเต็ม ๓๐ คะแนน

๓. ลักษณะของดอก (flower characteristics)

หมายถึงลักษณะต่างๆ ของดอกแต่ละดอก ซึ่งลักษณะที่จะพิจารณาเหล่านั้น มิได้อยู่ใน

รายการรูปแบบของดอกและสีของดอกที่ได้พิจารณามาแล้ว รายการที่จะต้องพิจารณาในหัวข้อของดอกนั้นได้แก่

ก. ขนาดของดอก (size of flower) เป็นลักษณะหนึ่ง ซึ่งมีผลในด้านความสวยงาม เรียกร้องความสนใจ และเสริมความงามเด่นของดอก ดังนั้นรายการนี้มีคะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน มากกว่าอีกสองรายการที่จะกล่าวต่อไป

ข. ความหนา (substance) เป็นลักษณะหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้ออกมีความมั่นคงแข็งแรง และแลดูสง่างาม โดยปกติ เราใช้วิธีสังเกตด้วยสายตาของเราเอง การที่เราได้สังเกตเห็นว่า ดอกกล้วยไม้แวนด้าที่อยู่ตรงหน้าเรานั้น มีกลีบที่แบบบางและอ่อนไหวได้ง่าย หากกระทบอะไรหรือแม้แต่เพียงโดนลมเบาแรงๆ ผิดปกติ ก็มีท่าทีว่าจะเหี่ยวหรือร่วงโรย เป็นการแสดงว่าดอกขาดคุณลักษณะในรายการนี้ แต่บางครั้งบางครั้งเราก็ปรากฏว่า ดอกที่หนานจนเกิดการแข็งผิดปกติ ก็อาจเสียความสดใสนุ่มนวลตามธรรมชาติของดอกไม้ไปบ้างเหมือนกัน รายการ “ความหนา” นี้ มีคะแนนเต็มกำหนดไว้ ๕ คะแนน

ค. ผิวพรรณ (texture) หมายถึงความมีประกายสดใส และนุ่มนวล มีชีวิตชีวาของเนื้อกลีบ ไม้ดำน กระต้าง แท้ง หยาบ หรือแลดูไม่รื่นรมย์ตา รายการนี้มีคะแนนเต็ม ๕ คะแนน

รวมคะแนนในรายการ “ลักษณะของดอก” ทั้ง ๓ รายการ เป็นคะแนนเต็ม ๑๙ คะแนน ซึ่งเป็นของขนาดดอกถึง ๑๐ คะแนน

๔. ลักษณะของช่อดอก (stem characteristics)

ในหัวข้อนี้ได้รวมเอารายการย่อยๆ ไว้ ๓ รายการด้วยกัน ช่อดอกแวนด้าเป็นส่วนหนึ่งซึ่งช่วยเสริมความงามให้กับแวนด้าที่กำลังออกดอก และดอกกำลังบานเต็มที่ แม้ว่าดอกแต่ละดอกจะงามสมบูรณ์สักเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าช่อดอกคดงหรือบิดเบี้ยวผิดปกติ ไม่มีระเบียบ หรือก้านช่อสั้น มีดอกน้อยผิดลักษณะตามธรรมชาติของพันธุ์ไม้ชนิดนั้นๆ ก็จะดึงเอาความงามของดอกให้ลดน้อยลงไปด้วย รายการที่อยู่ในหัวข้อนี้ คือ

ก. ก้านช่อ (habit of stem) ควรมีความสมบูรณ์ รูปทรงได้สัดส่วน ไม่คดงหรือบิดเบี้ยว หรือแสดงลักษณะผิดปกติที่เป็นไปในทางก่อให้เกิดความไม่น่าดู โดยปกติควรจะตั้งและเรียงขึ้นไปตามสัดส่วน แต่ก็มีแวนด้าบางชนิดที่มีลักษณะการเจริญของช่อดอกตามธรรมชาติออกในทิศทางด้านข้างหรือด้านนอน แต่ก็ควรจะโค้งพองาม และไม่แสดงอาการอ่อน หรือ

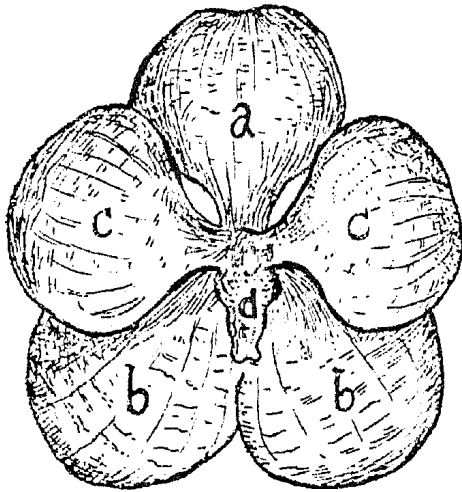
แสดงว่าทาน้ำหนักดอกไม้ไหว แวนด้าพวกสามป่อยส่วนมากมักจะแสดงลักษณะข้อดอกที่ไม่ตั้ง
ขึ้น แต่พุ่งออกทางด้านข้าง และค่อนข้างสั้น มีดอกไม้มากนั้ อันเป็นลักษณะตามธรรมชาติของ
พันธุ์ไม้ชนิดนี้ แต่ก็ไม่ควรแสดงอาการผิดปกติ เช่น หงิกงอหรือบิดเบี้ยว ส่วนดอกก็อยู่ใน
สภาพไม่เอียงไปเอียงมา หรือกลับเอาหัวลงข้างล่าง ในรายการลักษณะก้านข้อ มีคะแนน
เต็ม ๕ คะแนน

ข. ระเบียบดอกในข้อ (arrangement of flowers on stem) ดอกควรจะมีระเบียบ
ระเบียบกันอยู่อย่างสวยงามไม่ขัดแย้งกัน หากก้านข้อตั้งขึ้น ดอกที่ประดับข้อจะต้องเวียนขึ้นไป
ได้สัดส่วน และทำให้พุ่มข้อมีทรวดทรงสม่ำเสมอเรียบร้อย และมีดอกกระจายอยู่สม่ำเสมอทั่ว
ไป ดอกทุกดอกควรติดอยู่ในลักษณะปกติ คือ เฉากลิ้นนอกบน (dorsal sepal) ขึ้น และ
เว้นช่องสม่ำเสมอกัน ไม่เบียดกันเป็นบางตอน หรือห่างกันเป็นบางตอนอย่างไม่เป็นระเบียบ
โดยปกติ ดอกซึ่งอยู่ใกล้ๆ โคนข้อมักจะมีขนาดใหญ่กว่า และรองลงไปหาดอกซึ่งอยู่ปลายข้อ
อย่างมีระเบียบ หากเป็นข้อดอกที่มีลักษณะออกทางด้านข้าง ดอกควรจะมีระดับอยู่ในลักษณะ
หันหน้าออกสองข้างของข้อจึงจะเลดูไม่ขัดแย้งกัน และตั้งอยู่ในลักษณะปกติเช่นกัน รายการนี้
มีคะแนนเต็ม ๖ คะแนน

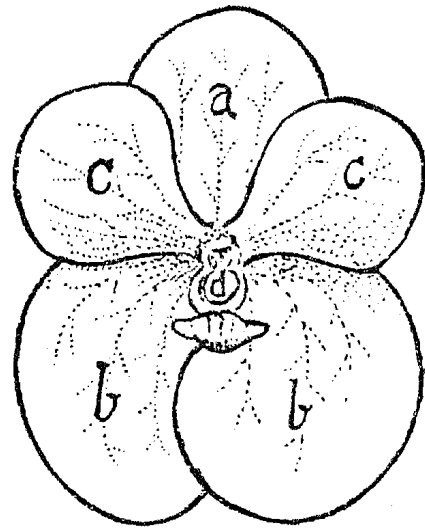
ค. จำนวนข้อดอก และ จำนวนดอกในข้อ (number of flowers on stem and
floriferousness) หรืออย่างที่เรารู้จักกันว่า “ความดก” เป็นลักษณะหนึ่ง ไม่เฉพาะแต่
กล้วยไม้เท่านั้น แม้แต่ไม้ดอกอื่นๆ ก็จะช่วยทำให้ไม้ดอกนั้นแลดูงามและน่าตื่นตื้นแก่ผู้ที่ได้พบ
เห็น ทุกคนคงจะไม่ปฏิเสธว่า หากจะปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ก็คงจะมองหาต้นที่มีดอกมากๆ แต่
ต้องไม่ลืมว่า การพิจารณาที่เรากำลังกระทำอยู่นี้เป็นการคัดเลือกหาพันธุ์ดี มีลักษณะดีเด่นซึ่ง
เป็นลักษณะติดตัวต่อไป และอาจจะสืบทอดไปถึงลูกหลาน ลักษณะดอกดกจึงมิได้มีความสำคัญ
มากไปกว่าลักษณะของดอก สีสรรของดอก หรือฟอร์มของดอก และลักษณะดอกดกนั้น หาก
เลี้ยงและบำรุงรักษาให้ต้นสมบูรณ์ดี ก็อาจจะแสดงออกให้เห็นดีเป็นพิเศษได้อีกด้วย คะแนน
ในรายการจำนวนข้อดอก และจำนวนดอกในข้อนี้ มีคะแนนเต็ม ๘ คะแนน เมื่อรวมคะแนน
เต็มในรายการ “ลักษณะของข้อดอก” ทั้ง ๓ รายการเข้าด้วยกัน จึงเป็น ๑๙ คะแนน

เมื่อรวมคะแนน สีของดอก รูปแบบของดอก ลักษณะของดอก และลักษณะของข้อ
ดอก สีหัวข้อด้วยกันเป็นขั้นสุดท้าย จึงมีคะแนนเต็ม ๑๐๐ คะแนน โดยสมบูรณ์

ภาพตัวอย่างแสดงส่วนต่างๆ ของดอกกล้วยไม้
สกุลแวนด้า

ภาพที่ ๑

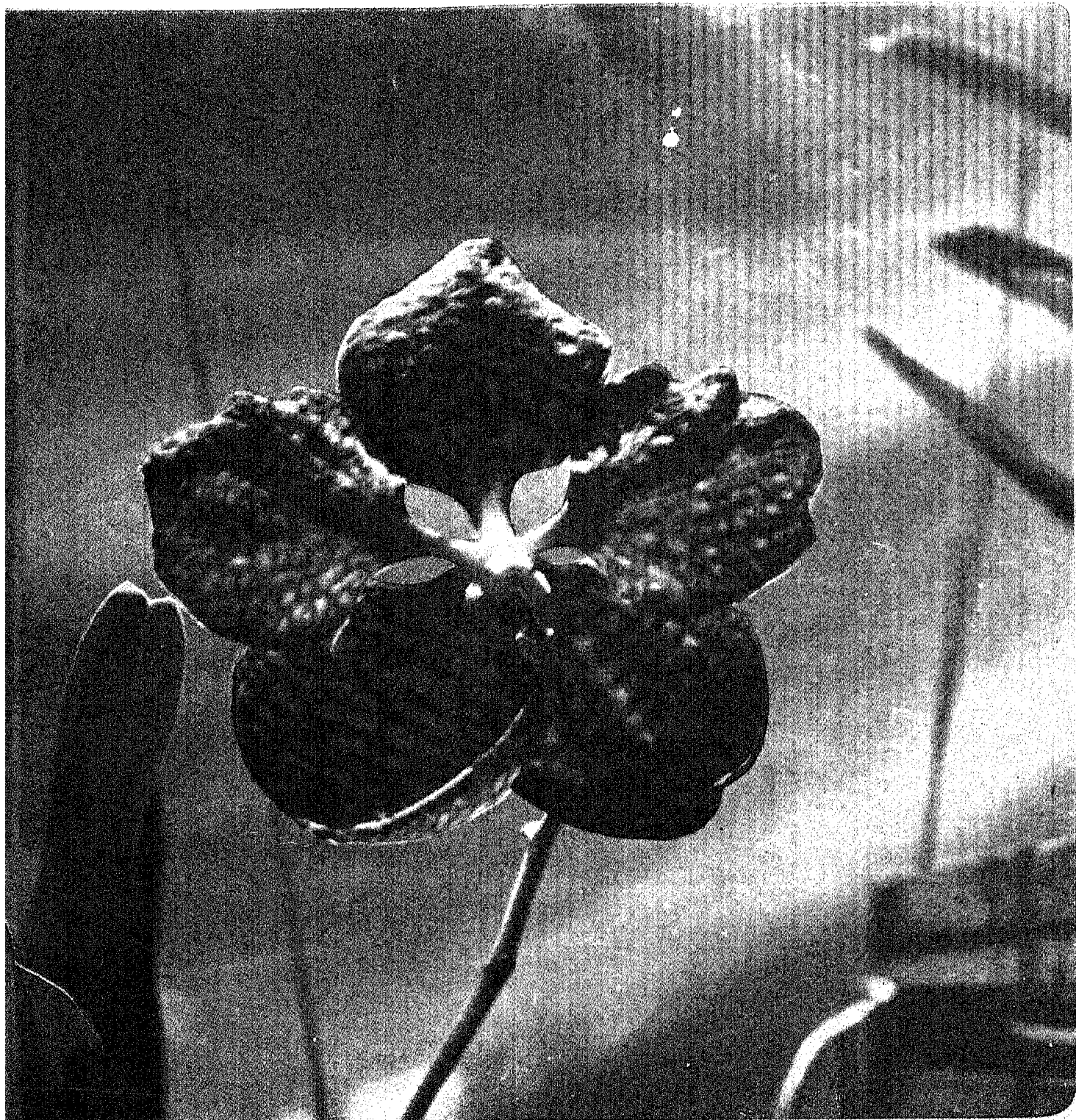
ภาพที่ ๒

คำอธิบายภาพ (ภาพเขียนจากภาพถ่าย)

ภาพที่ ๑ พ้ามุ่ย (*Vanda coerulea* 'Sajavanich' AM. COS.) ของนายแพทย์
ยงยุทธ สัจจะวานิช

ภาพที่ ๒ แวนด้าแซนเดอร์ยาน่า (*Vanda Sanderiana*)

- a กลีบนอกบน (dorsal sepals)
- b กลีบนอกข้าง (Lateral sepals)
- c กลีบใน (petals)
- d ปาก (labellum หรือ lip)

พุดน้ำเงิน (V. coerulea)

คะแนนการตัดสินกล้วยไม้
สกุลแวนด้า (Vanda)

	<u>คะแนนเต็ม</u>
สีของดอก (Color of Flower)	
สีทั่วไป (Over-all Color)	๑๕
กลีบนอก (Sepals)	๗
กลีบใน (Petals)	๕
สีของปาก (Labellum)	<u>๓</u>
รวม	<u>๓๐</u>
รูปแบบของดอก (Form of Flower)	
ทั่วไป (Over-all Form)	๑๕
กลีบนอก (Sepals)	๗
กลีบใน (Petals)	๕
ปาก (Labellum)	<u>๓</u>
รวม	<u>๓๐</u>
	<u>คะแนนเต็ม</u>
ลักษณะอื่น ๆ (Other Characteristics)	
ขนาดของดอก (Size of Flower)	๑๐
ความหนา (Substance) และผิวพรรณ (Texture)	๑๐
ก้านดอก (Habit of Stem)	
และระเบียบดอก (Arrangement of Flowers on Stem)	๑๐
จำนวนดอกและจำนวนช่อดอก (Number of Flowers on Stem and Floriferousness)	<u>๑๐</u>
รวม	<u>๔๐</u>
รวมคะแนน	<u>๑๐๐</u>

หลักเกณฑ์ในการตัดสินเท่าที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้ตัดสินได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติเท่านั้น ผู้ตัดสินจำเป็นจะต้องมีความคุ้นเคยกับธรรมชาติของพันธุ์ไม้ที่จะต้องเกี่ยวข้องด้วยนั้นดีพอ อาทิเช่น จำเป็นจะต้องรู้ว่าขนาดดอกตามธรรมชาติของกล้วยไม้ชนิดที่กำลังดูอยู่นั้นโตประมาณเท่าใด สีสรรโดยปกติเป็นอย่างไร หากมีลักษณะที่ผิดปกติเกิดขึ้น จะได้มีโอกาสทราบว่า ผิดปกติไปในทางดีหรือเลวอย่างไรหรือไม่ เช่น ดอกแวนด้าที่กำลังดูอยู่นั้นมีขนาดดอกใหญ่ผิดปกติ แต่ถ้าหากเราไม่ได้รู้จักคุ้นเคยมาก่อนว่าขนาดธรรมชาติเป็นอย่างไร เราก็อาจไม่ทราบว่า ขนาดดอกที่เห็นอยู่นั้นเป็นขนาดใหญ่ ควรจะให้คะแนนขนาดดอกสูงหรือต่ำเพียงใด นอกจากนั้น มีกล้วยไม้บางชนิด เช่น แวนด้า สามปอยขุนตาล ซึ่งขนาดดอกโดยธรรมชาติค่อนข้างย่อม ดอกไม้โตเท่าขนาดดอกปกติของพ้ามุ่ย หากเราจะไปถือขนาดดอกของแวนด้าพ้ามุ่ย มาเป็นเครื่องพิจารณาแวนด้าสามปอยขุนตาลย่อมเป็นการไม่ถูกต้อง การพิจารณาลักษณะอื่น ๆ เช่น สี ฟอร์มดอก ตลอดจนรูปทรงของช่อดอก ฯลฯ ก็ควรคำนึงถึงธรรมชาติของลักษณะของกล้วยไม้แต่ละชนิดเป็นมาตรฐานการตัดสินเช่นเดียวกัน นอกจากในบางกรณี เช่น พันธุ์ไม้ที่มนุษย์เรานำมาตัดพันธุ์และผสมพันธุ์ จนมีคุณลักษณะดีเด่นเหนือธรรมชาติ จนเป็นที่แพร่หลายแล้ว มาตรฐานการตัดสินก็ควรจะได้รับยกย่องระดับสูงขึ้นไปตามกาลสมัยด้วย เช่น แวนด้าแซนเดอเรียน่าป่าของฟิลิปปินส์ ซึ่งฮาไวโนนำไปตัดพันธุ์และผสมพันธุ์ จนกระทั่งในปัจจุบันนี้ปรากฏว่า แวนด้าแซนเดอเรียน่า มีคุณลักษณะดีเด่นกว่าพันธุ์ป่ามากมาย มาตรฐานการตัดสินก็ไม่ควรจะนำเอาจากพันธุ์ป่ามาใช้ ข้าพเจ้าหวังว่า พ้ามุ่ยของไทยเราในอนาคต ก็ควรจะเป็นเช่นเดียวกันกับแวนด้า แซนเดอเรียน่า

ข้อสังเกตในการให้คะแนนการตัดสิน

ถ้าหากเราจะพิจารณารายการในการให้คะแนนตัดสินแวนด้า จะเห็นได้ว่า คะแนนเต็มในรายการย่อยรายการต่าง ๆ ส่วนมากไม่เท่ากัน มากบ้างน้อยบ้างตามความสำคัญของลักษณะนั้น ๆ ที่มีส่วนรับผิดชอบในการเสริมความงามเด่นของดอกและช่อดอก อาทิเช่น ในรายการ “ขนาดของดอก” ซึ่งมีคะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน ถ้าสมมุติว่า เราจะตัดคะแนนขนาดของดอกออก ๑ คะแนน ก็จะไม่กระทบกระเทือนอะไรมากนัก เพราะ ๑ ใน ๑๐ ก็เท่ากับ ๑๐ เปอร์เซ็นต์เท่านั้น ในรายการ “ผิวพรรณ” ซึ่งมีคะแนนเต็ม ๔ คะแนน หากจะตัด ๑ คะแนนเท่านั้น

ก็เท่ากับ ๑ ใน ๔ หรือ ๒๕ เปอร์เซ็นต์ ซึ่งนับว่ามากมายพอๆ ดังนั้นในการตัดคะแนนลักษณะต่าง ๆ ถ้าหากคิดเป็นคะแนนจริง ๆ เช่น ตัด ๑ คะแนนเท่ากัน แต่ละคะแนนเต็มในรายการไม่เท่ากัน ผลจึงต่างกัน ในการตัดคะแนนเห็นสมควรที่จะคิดเป็นเปอร์เซ็นต์อยู่ในใจจึงจะต้อง เช่น ในรายการ “สีกลิบบอกบน” ซึ่งมีคะแนนเต็ม ๒ คะแนน แต่เราได้พิจารณาเห็นว่า กลีบบอกบนไม่ค่อยสมบูรณ์นัก เราจะต้องคิดว่า สีนัยด้วยความงามไปสักกี่เปอร์เซ็นต์ ถ้าหากเราเห็นว่าควรจะตัดสัก ๒๐ เปอร์เซ็นต์ ก็ควรตัดจาก ๒๐ เปอร์เซ็นต์ของคะแนนเต็ม ๒ ซึ่งเท่ากับ ๐.๔ คะแนน คงได้คะแนนสีกลิบบอกบนเป็น ๑.๖ คะแนน การตัดสินของเราจึงจะได้รับผลที่ใกล้เคียงความจริงมากที่สุด

การตัดสินในงานประกวดหรืองานแสดงดอกไม้ ย่อมจะเป็นไปไม่ได้ที่เราจะให้คะแนนโดยละเอียดเป็นรายต้นทุก ๆ ต้น เนื่องจากการพิจารณารายละเอียดเหล่านี้ ต้องเสียเวลากับแต่ละต้นเป็นเวลานานมาก ดังนั้น คณะกรรมการตัดสินเกียรตินิยมทั้งหมดจะเป็นผู้พิจารณาร่วมกันในการที่จะเลือกเอาต้นซึ่งมีคุณลักษณะดีเด่น และเรียกร้องความสนใจเป็นพิเศษ ว่าน่าจะได้รับการตัดสินทางเกียรตินิยม (award judging) มาทำการตัดสินให้คะแนนโดยละเอียดเป็นรายต้นอีกครั้งหนึ่ง แต่ถ้าเป็นการตัดสินพิเศษ เช่น การตัดสินประจำเดือน โดยปกติมักมีต้นไม้ไม่มากนัก และเจ้าของต้นไม้ที่นำต้นไม้มารับการตัดสิน มักจะพิจารณาต้นไม้มของตนเองมาชั้นหนึ่งก่อนแล้ว จึงไม่สู้เป็นการยากลำบากสำหรับกรรมการเท่าใดนัก

บางครั้งบางคราวที่มีการชุมนุมสมาชิกประจำเดือนของสมาคม ฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมาคมกล้วยไม้ต่างประเทศทั่ว ๆ ไป มีสมาชิคนิยมนำกล้วยไม้ของตนเข้าไปร่วมแสดง โดยนำไปตั้งไว้บนโต๊ะซึ่งสมาคมจัดไว้ให้โดยไม่มีการตัดสิน ความมุ่งหมายที่กระทำเช่นนั้น ก็เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อให้เพื่อนสมาชิกได้แลกเปลี่ยนชมกล้วยไม้ซึ่งกันและกัน บางครั้งก็จะเชิญผู้ชำนาญการหรือผู้ที่สมาชิกเห็นสมควร ให้กล่าววิจารณ์ลักษณะของกล้วยไม้เหล่านั้น วิธีการนี้นิยมปฏิบัติกันมากในต่างประเทศ และมักจะนำเอาผลการวิจารณ์ไปลงในข่าวสารกล้วยไม้ของสมาคม แต่ในประเทศไทยไม่มีใครมีใครสนใจเรื่องนี้ ส่วนมากถ้าจะยกต้นไม้มาก็มักจะต้องถึงขนาดที่จะขอรับการตัดสินกันเลยทีเดียว วงการจึงไม่มีใครจะครึกครื้นและสังคมของสมาชิกในสังคม จึงไม่ดีเท่าที่ต่างประเทศเป็นอยู่ สมาคมกล้วยไม้แห่งประเทศไทยได้พยายามทำความเข้าใจกับบรรดาผู้ที่สนใจกล้วยไม้และแสดงให้เห็นความสำคัญของการประชุมประจำเดือน

เมื่อได้ทำการเปิดประชุมครั้งแรกแบบสากลเมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ ณ สถานีโทรทัศน์กองทัพบก ปรากฏว่าได้รับความนิยมและสนใจจากบรรดาสมาชิกมาก เพราะได้ความรู้ใหม่ ๆ และเพิ่มพูนความสามัคคี ตลอดจนช่วยให้การเลี้ยงกล้วยไม้ได้รับความสำเร็จยิ่งขึ้น

หลักเกณฑ์และข้อคิดเห็นที่ข้าพเจ้าได้บรรยายไว้ในหนังสือเล่มนี้ คงจะเป็นแนวทางให้ท่านผู้สนใจได้นำไปใช้ประโยชน์ได้บ้าง และถ้าหากได้มีการฝึกซ้อมการปฏิบัติประกอบกันไปด้วยเสมอ ๆ ก็คงจะได้เกิดความชำนาญยิ่ง ๆ ขึ้นไปตามลำดับ ในที่สุด ความชำนาญโดยพื้นฐานความรู้อยู่เบื้องหลังของท่านก็จะกลายเป็นความเคยชิน และการดูแลรักษาหรือการตัดสินใจตัดสินใจไม่ประเภทของท่านก็อาจไม่จำเป็นต้องให้คะแนนลงไปถึงรายละเอียดปลีกย่อย ท่านอาจจะพิจารณาแต่เพียงว่า คะแนนเต็มของสีดอกเป็น ๓๒ คะแนน ควรจะให้คะแนนกี่คะแนน คะแนนเต็มฟอร์มดอก ๓๐ คะแนน ควรจะให้กี่คะแนน ฯลฯ สมมุติว่า สีกลีบนอกบน สีกลีบในและสีปาก มีตำหนิหรือบางสิ่งที่ทำให้ท่านเกิดความไม่พอใจบ้างก็พิจารณารวม ๆ ว่า ในรายการของสีดอกทั้งหมด จะตัดคะแนนกี่เปอร์เซ็นต์ จะช่วยให้การตัดสินรวดเร็วขึ้นอีกมาก แต่จะปฏิบัติเช่นนั้นได้ ท่านจำเป็นจะต้องมีความชำนาญและมีพื้นฐานความรู้ในคะแนนของรายละเอียดปลีกย่อยเป็นอย่างดีแล้ว.
